

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення методичної ради
університету
29 серпня 2024 року,
протокол № 1

Перша проректорка, голова
методичної ради університету,
кандидатка наук з державного
управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН

29 серпня 2024 року

м.п.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»
для підготовки фахівців на першому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 081 Право
галузі знань 08 Право
за денною формою навчання

РОЗРОБНИК:

Доцентка кафедри трудового,
земельного та господарського права,
кандидатка юридичних наук, доцентка
28 серпня 2024 року

Анна МІСІНКЕВИЧ

СХВАЛЕНО:

Рішення кафедри трудового, земельного та господарського права
28 серпня 2024 року, протокол №1

Завідувач кафедри, доктор юридичних наук,
професор
28 серпня 2024 року

_____ Іван КОСТЯШКІН

Декан юридичного факультету,
кандидат юридичних наук, доцент
28 серпня 2024 року

_____ Віктор ЗАХАРЧУК

Обліковий обсяг 5,4 ум. др. арк.

ЗМІСТ

			Стор.
1.	Структура вивчення навчальної дисципліни		– 3
	1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	– 3
	1.2.	Лекції	6
	1.3.	Семінарські (практичні, лабораторні) заняття	– 7
	1.4.	Самостійна робота студентів	– 29
	1.5.	Індивідуальні завдання	— 33
		1.5.1. Основні вимоги до написання рефератів	– 33
		1.5.2. Теми рефератів-оглядів.	33
		1.5.3. Методичні рекомендації до виконання рефератів	34
	1.6.	Підсумковий контроль	– 39
		1.6.1. Питання для підсумкового контролю	– 39
		1.6.2. Приклад екзаменаційного білету	– 41
3.	Схема нарахування балів		– 41
4.	Рекомендовані джерела		– 43
5.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		– 80

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання					Заочна форма навчання						
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1.	Поняття, предмет, метод, система і джерела екологічного права	9	4	1	-	4	5	2	-	-	-	3	
2.	Екологічні права та обов'язки громадян	8	2	1	-	4	7	2	-	-	-	4	
3.	Право власності на природні ресурси		2	1	-	-	2	6	-	1	-	5	
4.	Правове регулювання використання природних ресурсів	3,5	2	1	-	-	2	6	-	1	-	5	
5.	Правові засади управління в галузі екології	9	2	2	-	-	4	8	2	-	-	8	
6.	Економіко-правовий механізм у галузі екології	3	2	-	-	-	2	2	-	-	-	8	
7.	Юридична відповідальність в галузі екології	3	2	-	-	-	2	8	-	2	-	6	
8.	Правові форми забезпечення екологічної безпеки	4	-	-	-	-	4	5	-	-	-	5	
9.	Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій	4	-	-	-	-	4	5	-	-	-	5	
10.	Правовий режим використання і охорони земель	2	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2	
11.	Правовий режим використання і охорони лісів	7	2	2	-	-	2	6	1	-	-	5	
12.	Правовий режим використання і охорони вод	7	2	2	-	-	2	6	1	-	-	5	
13.	Правовий режим використання і охорони надр	7	2	2	-	-	2	6	1	-	-	5	

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання					Заочна форма навчання						
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС
14.	Правовий режим використання і охорони тваринного світу	5	2	1	-	-	3	2	-	-	-	-	2
15.	Правовий режим використання і охорони рослинного світу	3	1	1	-	-	2	2	-	-	-	-	2
16.	Правова охорона атмосферного повітря	8	3	2	-	-	2	6	1	-	-	-	5
17.	Правовий режим використання і охорони об'єктів і територій природно-заповідного фонду та екологічної мережі	6	2	2	-	-	2	5	-	-	-	-	5
18.	Правовий режим використання і охорони рекреаційних, курортних і лікувально-оздоровчих зон	4	2	2	-	-	2	2	-	-	-	-	2
19.	Правовий режим континентального шельфу	2,5	-	-	-	-	2	3	-	-	-	-	3
20.	Правовий режим виключної (морської) економічної зони	2,5	-	-	-	-	2	3	-	-	-	-	3
21.	Міжнародне екологічне право	4	-	-	-	-	4	3	-	-	-	-	3
	Усього годин	105	30	20	-	-	55	105	10	4	-	-	91

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість Годин
1.	<i>Поняття, предмет, метод, система, джерела екологічного права</i>	4
1.1. 1.2. 1.3. 1.4. 1.5. 1.6.	Екологічна політика України та її вплив на розвиток екологічного права. Поняття, предмет, метод екологічного права Система екологічного права. Принципи та функції екологічного права. Джерела екологічного права: поняття, види, класифікація. Співвідношення екологічного права з іншими галузями права.	
2.	<i>Екологічні права та обов'язки громадян України</i>	2
2.1. 2.2. 2.3.	Поняття, класифікація тв. занальна характеристика екологічних прав. Екологічні права громадян: загальна характеристика. Гарантії захисту екологічних прав та обов'язків громадян.	
3.	<i>Право власності та право користування природними ресурсами</i>	2
3.1. 3.2. 3.3. 3.4..	Поняття, зміст та форми права власності на природні ресурси. Поняття, види використання природних ресурсів. Форми та методи забезпечення пррва власності та права користування природними ресурсами.	
4.	<i>Правові засади управління в галузі екології</i>	2
4.1. 4.2. 4.3.	Поняття та ознаки державного управління сферою довкілля. Загальна характеристика функцій державного управління сферою довкілля. Система органів екологічного управління та їхня компетенція.	
5.	<i>Економіко-правовий механізм у галузі екології</i>	2
5.1. 5.2. 5.3.	Поняття економіко-правовий механізм у галузі довкілля. Правові форми платежів (зборів) у галузі екології. Особливості формування фондів охорони навколишнього природного середовища.	
6.	<i>Юридична відповідальність в галузі екології</i>	2
6.1. 6.2.	Поняття та види юридичної відповідальності у сфері довкілля. Загальна характеристика особливостей відшкодування шкоди. заподіяної довкіллю.	
7.	<i>Правовий режим використання і охорони лісів</i>	2
7.1. 7.2.	Поняття , форми та види використання лісових ресурсів. Правова охорона лісових ресурсів.	
8.	<i>Правовий режим використання і охорони вод</i>	2
8.1. 8.2.	Поняття та види використання водних ресурсів. Правова охорона водних ресурсів.	
9.	<i>Правовий режим використання і охорони надр</i>	2
9.1. 9.2.	Поняття та види використання надр. Правова охорона надр.	
10.	<i>Правовий режим використання і охорони тваринного світу</i>	2
10.1. 10.2.	Поняття та види використання об'єктів тваринного світу. Правова охорона об'єктів тваринного світу.	
11.	<i>Правовий режим використання і охорони рослинного світу</i>	1

№ з/п	Назва і план теми	Кількість Годин
11.1. 11.2.	Поняття та види використання об'єктів рослинного світу. Правова охорона об'єктів рослинного світу.	
13.	<i>Правова охорона атмосферного повітря</i>	3
13.1. 13.2. 13.3.	Атмосферне повітря як об'єкт екологічних правовідносин. Правові засади використання атмосферного повітря як природного ресурсу. Правова охорона атмосферного повітря	
14.	<i>Правовий режим використання і охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду</i>	2
14.1. 14.2. 14.3.	Поняття природно-заповідного фонду. Порядок створення та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Правова охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду	
15.	<i>Правовий режим використання і охорони рекреаційних, курортних і лікувально-оздоровчих зон</i>	2
15.1. 15.2.	Поняття та форми використання курортних і лікувально-оздоровчих зон. Порядок створення та використання рекреаційних зон. Заходи з охорони рекреаційних, курортних і лікувально-оздоровчих зон	
	Усього	30

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Тема 1-2. Поняття, предмет, метод, система та джерела екологічного права. Екологічні права і обов'язки громадян України

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття екологічного права як галузі права, його джерела.
2. Предмет і метод екологічного права.
3. Поняття та види екологічних прав громадян.
4. Загальна характеристика конституційних екологічних прав громадян.
5. Загальна характеристика інших екологічних прав громадян.
6. Системи екологічних обов'язків громадян.

Практичні завдання

Завдання 1

У м. Хмельницький збільшилася кількість порушень природоохоронного законодавства, а саме: в осінній період спостерігається масове спалювання опалого листя і сміття на прибудинкових територіях, у парках, скверах та інших зелених зонах міста. Хмельницьким міським головою прийнято розпорядження щодо заборони з вересня по листопад спалювати листя і побутові відходи, керівникам підприємств, установ та організацій, незалежно від форм власності, доручено здійснювати контроль за санітарно-екологічним станом власних і прилеглих територій, забезпечувати своєчасне вивезення відходів у спеціально відведені місця, а Державній екологічній інспекції у Хмельницькій області з метою виявлення та фіксації зазначених фактів організувати систематичне проведення рейдів. Дане розпорядження було оскаржене до суду представниками громадської організації «Екоуспіх», оскільки вони вважають, що восени спалювання опалого листя є нормальним і не суперечить вимогам екологічного законодавства.

Визначте повноваження міського голови. Які нормативно-правові акти природоохоронного характеру має право приймати міський голова? Чи відповідає вимогам чинного законодавства його розпорядження? Визначте особливості правового регулювання поводження з сухою рослинністю, її залишками і побутовими відходами.

Завдання 2

Керівник ТОВ «Еліта» дав розпорядження про вивезення на берег річки Південний Буг виробничого сміття та інших відходів, які було зібрано під час впорядкування території товариства. Навесні, в процесі танення снігу все сміття потрапило в річку, що призвело до її засмічення та забруднення, результатом чого стала масова загибель водних живих ресурсів. Також внаслідок цих дій порушилась санітарно-епідеміологічна ситуація.

Які принципи екологічного права було порушено?

Завдання 3

Депутатська група Сумської міської ради під час розробки й обговорення програми сталого економічного й екологічного розвитку регіону внесли пропозиції до вказаної програми щодо доцільності передачі у приватну власність комунального майна і природних ресурсів, розпорядження якими здійснює міськрада, запровадження зборів і платежів за спеціальне використання природних ресурсів і сплату екологічного податку. Крім того, була розроблена методика розрахунків цих платежів.

Які нормативно-правові-акти в межах своєї компетенції має право приймати Сумська міська рада? Чи є програма, розроблювана міською радою, джерелом екологічного

права? Якими нормативно-правовими актами встановлюються обов'язкові збори і платежі за спеціальне використання природних ресурсів й екологічний податок?

Завдання 4

Кабінет Міністрів України відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» видав декрет про введення в окремій місцевості Київської області надзвичайного стану. Президент України скасував зазначений наказ, вказуючи на те, що згідно з Конституцією України прийняття відповідних рішень не входить до компетенції Кабінету Міністрів України, та одночасно звернувся до Конституційного Суду задля встановлення визнання його конституційності.

Вирішіть справу. Яке рішення має прийняти Конституційний Суд України? Відповідно до повноважень які нормативно-правові акти може приймати Кабінет Міністрів України? Визначте порядок і підстави оголошення в окремій місцевості надзвичайного стану.

Завдання 5

ТОВ «Подільське» згідно з виділеною земельною ділянкою в селі Велика Слобідка вздовж річки Дністер встановило бетонний паркан. Існуючі проходи до річки були перекриті товариством з метою попередження засмічення їх території.

Чи допущено порушення екологічних прав громадян? Відповідь нормативно обґрунтуйте.

Завдання 6

Молочний завод Nestlé став першим в світі підприємством з нульовим споживанням води. Розташований в штаті Халіско, що має проблеми з водопостачанням, він тепер використовує тільки перероблену воду. Замість того, щоб самостійно отримувати воду зі свердловин або централізованої мережі, завод добуває її з молока, яке переробляє. Підприємство використовує свіже коров'яче молоко, в якому в середньому міститься близько 88% води. Частина цього ресурсу вдається добути, нагріваючи молоко при низькому тиску. Отриманий пар потім конденсують, обробляють і використовують для очищення самих випарних машин. Як тільки обладнання вимито, вода потім збирається знову, очищається і використовується повторно. При цьому додатково отримувати воду немає необхідності.

У зв'язку з ростом населення водопостачання в Мексиці стало проблемним. Тому важливо зберігати ґрунтові води для благополуччя місцевих жителів. Приклад мексиканської фабрики виявився настільки успішним, що на його основі вже ведуться роботи по перетворенню молочної фабрики Nestlé в каліфорнійському місті Модесто у виробництво з нульовим споживанням води.

Чи можна вважати таку діяльність одним із способів забезпечення безпечного для життя і здоров'я довкілля? Яких заходів мають вживати суб'єкти господарювання для забезпечення такого права? Які наслідки порушення вимог екологічної безпеки передбачені чинним законодавством для таких виробників?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: екологічне право, еколого-правові норми, екологічні правовідносини, природні ресурси, еколого-правовий імператив, екологічне законодавство; екологічні права громадян, екологічна безпека, екологічна інформація, екологічна освіта, громадські природоохоронні (екологічні) формування, обов'язки громадян у галузі екології.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- історичні передумови виникнення екологічного права;
- комплексний характер екологічного права;

- поняття, особливості та види екологічних правовідносин;
- об'єкти, суб'єкти і зміст екологічних правовідносин, підстави їх виникнення, зміни і припинення;
- співвідношення екологічного права і законодавства;
- проблеми імплементації міжнародних еколого-правових норм в екологічне законодавство України;
- якими способами реалізуються екологічні права громадян;
- які екологічні права закріплюються в Конституції України;
- яка різниця між поняттям «право екологічної безпеки» в об'єктивному і суб'єктивному значенні;
- які існують форми відшкодування екологічної шкоди;
- якими ознаками наділена екологічна інформація;
- гарантування і захист екологічних прав громадян;
- які екологічні обов'язки мають громадяни України.

Семінарське заняття 2

Тема 3-4. Правові форми використання природних ресурсів

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та особливості права власності на природні ресурси.
2. Форми права власності на природні ресурси.
3. Суб'єкти права власності на природні ресурси.
4. Об'єкти права власності на природні ресурси.
5. Зміст права власності на природні ресурси.
6. Поняття та принципи права природокористування.
7. Право загального і спеціального природокористування.
8. Підстави виникнення, зміни і припинення права природокористування.
9. Форми та методи охорони права власності на природні ресурси і права природокористування.

Практичні завдання

Завдання 1

Фізична особа – підприємець К. розводив у неволі для продажу тварин, окремі види яких були занесені до Червоної книги України. Державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища вважає дії К. незаконними у зв'язку з відсутністю відповідних документів, що засвідчують законність вилучення цих тварин із природного середовища, тому звернувся до суду з позовом про вилучення тварин і скасування реєстрації приватного підприємця за зайняття незаконною підприємницькою діяльністю.

Вирішіть справу. Які підстави і порядок виникнення й припинення права приватної власності на об'єкти тваринного світу? Вкажіть права й обов'язки громадян і юридичних осіб, які мають у приватній власності тварин? Визначте види і порядок притягнення до юридичної відповідальності за незаконні дії.

Завдання 2

Громадянин С. звернувся до селищної ради з проханням передати йому у власність деградовану земельну ділянку площею 3 гектари, розташовану поруч із його житловим будинком у межах селища, для створення приватного лісу. Селищна рада відмовила йому, посилаючись на те, що С. є іноземцем, а ліси, які знаходяться в межах території України, – це об'єкти права власності Українського народу. Рішення ради С. оскаржив у суді.

Чи законне рішення селищної ради? Чи зміниться рішення селищної ради, якщо С. прийме громадянство України? Визначте підстави й порядок виникнення права власності на

природні ресурси. Який порядок і особливості оскарження відповідних рішень органів місцевого самоврядування?

Завдання 3

Кінологічний клуб придбав у власність розплідник для розведення службових собак разом із собаками, які в ньому утримувалися. Під час перевірки в одному з вольєрів було виявлено виводок вовченят, який державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища вилучив. Кінологічний клуб звернувся до суду з вимогою про повернення вовченят у приватну власність клубу, тому що вони належать їм на підставі договору купівлі-продажу розплідника.

Чи підлягає позов задоволенню? Який порядок вилучення тварин? Складіть мотивувальну частину рішення суду.

Завдання 4

Цегельний завод уклав із сільськогосподарським ТОВ «Зоря» договір оренди кар'єру строком на 3 роки для видобутку глини як корисних копалин місцевого значення. У зв'язку з тим, що завод систематично порушував строки й розміри орендної плати, ТОВ «Зоря» звернулося до суду з позовом про дострокове припинення договору оренди.

Яке рішення має прийняти суд? Визначте підстави і порядок припинення права власності на природні ресурси. Які правові наслідки визнання угод, що порушують право власності на природні ресурси, недійсними?

Завдання 5

Районна рада надала фермеру С. в оренду ставок за межами населеного пункту для аквакультури строком на 30 років. Начальник Управління державного агентства рибного господарства вважає, що цей договір має бути погоджений з органами Держрибагентства, тому заборонив фермеру використовувати водойму. Адміністративний суд, розглянувши скаргу фермера на дії начальника Управління державного агентства рибного господарства, вирішив скасувати договір оренди у зв'язку з порушенням права державної власності на води.

Дайте висновок по справі. Яке рішення має прийняти суд? Які правові наслідки визнання угод, що порушують право власності на природні ресурси, недійсними?

Завдання 6

Державна екологічна інспекція в Чернівецькій області звернулася до суду з позовом до громадянина Р. про стягнення шкоди, заподіяної внаслідок незаконного видобування гравійнопіщаної сировини, мотивуючи свої вимоги тим, що при обстеженні земель водного фонду річки Тростина встановлено факт самовільного видобування піщано-гравійної сировини громадянином Р., яке він здійснював на автомобілі марки «Камаз» на землях водного фонду р. Тростина, загальною кількістю 4 м. куб. Спеціалістами Державної екологічної інспекції визначено, що через незаконне надкористування, зокрема, неконтрольоване вилучення гравійно-піщаної суміші з русла водного об'єкта, існує небезпека настання негативних екологічних наслідків, що можуть завдати значної шкоди довкіллю, а тому просив позов задовольнити.

Вирішіть справу. Визначте загальні принципи надкористування. Вкажіть види права надкористування та підстави його виникнення.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: право власності на природні ресурси, право державної власності на природні ресурси, право комунальної власності на природні ресурси, право приватної власності на природні ресурси, власність Українського народу на природні ресурси, право

природокористування, загальне природокористування, спеціальне природокористування, орендне природокористування.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- право власності на природні ресурси в об'єктивному та суб'єктивному розумінні;
- Український народ як суб'єкт права власності на природні ресурси;
- іноземні громадяни та особи без громадянства як суб'єкти права власності на природні ресурси;
- цивільно-правове регулювання відносин власності на природні ресурси;
- специфіка орендного природокористування.

Семінарське заняття 3

Тема 5-7. Правові засади управління в галузі екології

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття, суть та значення управління в галузі екології.
2. Органи управління загальної компетенції в галузі екології та їх повноваження.
3. Органи управління спеціальної компетенції в галузі екології та їх повноваження.
4. Правове забезпечення функцій державного управління у сфері довкілля.
5. Правові форми екологічного контролю.
6. Екологічний аудит як форма здійснення екологічного контролю.
7. Порядок проведення оцінки впливу на довкілля.
8. Порядок проведення стратегічної екологічної оцінки.
9. Правове регулювання ведення Червоної книги в Україні.

Практичні завдання

Завдання 1

Громадським інспектором з охорони довкілля Харківської області у травні 2020 року було проведено комплексну перевірку полігону на землях сільської ради Зборівського району, у ході якої встановлено факти експлуатації даного об'єкта без оснащення системами захисту ґрунтових вод, вилучення й знешкодження біогазу і фільтрату. У серпні 2020 року громадським інспектором з охорони довкілля на підставі виявлених порушень природоохоронного законодавства було складено протокол про адміністративне правопорушення і припис про призупинення діяльності сміттєзвалища до приведення робочого процесу у відповідність до вимог і нормативів природоохоронного законодавства. Керівництво полігону виконувати рішення громадського інспектора з охорони довкілля відмовляється, оскільки вважає його дії незаконними.

Вирішіть справу. Визначте коло прав і обов'язків громадських інспекторів з охорони довкілля. Надайте загальну характеристику компетенції міжрегіональних територіальних органів Держекоінспекції. Визначте юридичну природу локальних нормативних актів в галузі екології.

Завдання 2

Взимку 2019 року відокремлений підрозділ «Атоменергобуд» НАЕК «Енергоатом» підняв рівень водосховища вище нормального підпірного рівня, що призвело до затоплення понад 20 га земель, які входили до складу регіонального ландшафтного парку. Листи Басейнового управління водних ресурсів річки Тиса (БУВР Тиси) щодо негайного пониження рівня водосховища були проігноровані. Станом на 16-19 травня 2019 р. у процесі перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства державною екологічною інспекцією було зафіксовано, що фактичний рівень НПР водосховища становить 14,7 м. У зв'язку із чим Державна екологічна інспекція вважає такі дії самовільним захопленням земель, оскільки НАЕК «Енергоатом» не мав жодних правовстановлюючих документів на

земельну ділянку площею 27,72 га, яка належить до земель природоохоронного призначення і була фактична затоплена. Вирішіть справу.

Надайте загальну характеристику оцінки впливу на довкілля: поняття, об'єктно-суб'єктний склад. Визначте процедуру проведення ОВД.

Завдання 3

Виконавчий комітет Сумської міської ради 15 травня 2021 року прийняв рішення «Про проведення 25 травня 2021 року громадського обговорення з питань розгляду звіту ОВД нафтопереробного заводу, після проведення якого 30 травня було прийнято рішення й затверджено проект будівництва даного об'єкта. Представники Департаменту екології та природних ресурсів України Сумської ОДА подали позов до суду у зв'язку із тим, що будівництво об'єкта підвищеної небезпеки не відповідає встановленому режиму забудови території міста Суми та іншого використання земель, визначених для містобудівних потреб, а громадські інтереси не були враховані в повному обсязі при прийнятті відповідного рішення. Крім того, дозвіл на будівництво такого об'єкта надається лише після розроблення й затвердження техніко-економічного обґрунтування, яке не було проведено. Вирішіть справу.

Визначте юридичні підстави та порядок проведення громадського слухання. Надайте загальну характеристику правового регулювання будівництва й експлуатації об'єкта підвищеної небезпеки.

Завдання 4

Всеукраїнська громадська організація «Екоцентр України», занепокоєна початком експлуатації об'єкта підвищеної екологічної небезпеки (потужного металургійного комплексу «Метком») у Дніпропетровській області, звернулася до Генерального прокурора України, Міністра екології та природних ресурсів України, а також до Голови комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи з пропозицією проведення комплексної перевірки цього підприємства. В обґрунтування своїх вимог «Екоцентр України» зазначила, що будівництво такого об'єкта було розпочато на території, зарезервованій під створення національного природного парку, з численними порушеннями законодавства. Ініційована зацікавленою громадськістю перевірка Державної архітектурнобудівельної інспекції не відбулася з причин не надання інспекторам доступу до проектної документації. Офіційного введення в експлуатацію не було проведено, разом із тим металургійний комплекс «Метком» вже розпочав свою роботу. Оцінку впливу на довкілля даного об'єкта також не проведено. Представники металургійного комплексу стверджують, що негативний екологічний вплив підприємство здійснює виключно в межах нормативів, визначених для даного виду підприємств.

Дайте правову оцінку зазначеним обставинам. Які форми участі громадськості в управлінні природокористуванням та охороною довкілля. Надайте визначення «громадськість» і «зацікавлена громадськість».

Завдання 5

При передачі в довгострокову оренду цілісного майнового комплексу ВО «Хімреактив» облдержадміністрація замовила екологічний аудит діяльності цього підприємства, уклавши для цього договір з відповідною аудиторською фірмою. У процесі проведення перевірки директор підприємства не пустив аудитора на територію комплексу, а також відмовився надавати йому відповідні документи, матеріали та інші відомості щодо виробничої діяльності підприємства, впливу її на навколишнє природне середовище, мотивуючи, що це є комерційною таємницею. Директор зазначав також, що облдержадміністрація не узгоджувала з ним необхідність проведення екологічного аудиту, і погрожував оскаржити в суді протиправні й самоуправні, на його думку, дії аудитора й облдержадміністрації.

Вирішіть справу. Дайте правову оцінку ситуації. Який порядок і умови проведення екологічного аудиту? Коли проведення екологічного аудиту є обов'язковим?

Завдання 6

З 22 по 28 серпня 2021 року інспектори Хмельницького рибоохоронного патруля зафіксували 16 порушень законодавства у сфері охорони водних біоресурсів. Про це повідомляє прес-служба відомства. За цей період склали три протоколи за ч. 3 ст. 85 КУпАП (порушення правил рибальства), сім – за ч. 4 ст. 85 КУпАП (грубе порушення правил рибальства), чотири – ст. 88-1 КУпАП. Оформлено два акти виявлення та вилучення безгосподарського майна. Загалом, у порушників конфісковано 72 кг водних біоресурсів та 16 од. заборонених знарядь лову, загальною довжиною 364 метри. Сума збитків склала 6 086 грн.

Який порядок використання водних біоресурсів? В якому порядку має бути відшкодована заподіяна шкода?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: управління в галузі екології, екологічне інформаційне забезпечення, екологічне ліцензування, державна реєстрація в галузі екології, розподіл і перерозподіл природних ресурсів, природноресурсові кадастри, Червона книга України, екологічний аудит, екологічна експертиза, висновок екологічної експертизи, експерт-еколог.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- характеристика об'єкта управління в галузі екології;
- особливості громадського управління в галузі екології;
- співвідношення компетенції органів управління в галузі екології;
- нормативне регулювання реалізації функцій управління в галузі екології;
- система суб'єктів екологічного контролю;
- юридична природа екологічної експертизи;
- специфіка кожного з видів екологічної експертизи;
- особливості проведення екологічного аудиту;
- відмінність екологічного аудиту від екологічної експертизи;
- з якою метою ведеться в Україні Червона книга.

Семінарське заняття 4

Тема 11. Правовий режим використання, відтворення та охорони лісів

Питання для усного опитування та дискусії

1. Лісові ресурси як об'єкт правового регулювання.
2. Органи державного управління лісовим фондом.
3. Поняття та види лісокористування.
4. Правова охорона лісових ресурсів.
5. Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства.

Практичні завдання

Завдання 1

Маневицький лісгосп звернувся до господарського суду з позовною заявою до Південно-Західного управління залізниць про відшкодування збитків, заподіяних лісовим ресурсам, які знаходилися в 100 км від залізничного полотна. Причиною висихання дерев стало їх підтоплення, зумовлене накопиченням води у водостоку. Водостік знаходиться поряд із залізницею. Протягом двох років він був наполовину засипаний гравієм з насипу залізничного полотна, очистка труби була проведена в кінці 2008 року. Південно-Західне

управління залізниць позовних вимог не визнало, мотивуючи тим, що утримання лісових насаджень, які прилягають до залізничного полотна не є обов'язком управління залізниць.

Чи є особливості використання земель залізничного транспорту? Хто і в якому порядку повинен відшкодовувати заподіяну шкоду?

Завдання 2

Албанія запровадила десятирічну заборону на вирубку дерев з промисловою метою, повідомили у міністерстві з проблем навколишнього середовища країни. Мораторій схвалив албанський парламент: рішення підтримав 101 депутат зі 140. Порушники закону ризикують отримати до 10 років в'язниці. Заборона необхідна, аби уникнути екологічної катастрофи в одній з найбідніших країн Європи, пояснюють автори ідеї. Уряд Албанії також зобов'язався посилити боротьбу з незаконним вирубуванням дерев, які є причиною зникнення лісів у країні. Місцева влада зможе у рідкісних випадках дозволяти вирубку дерев для опалення будинків. За останні 25 років лісовий покрив Албанії зменшився наполовину: до 1990-го ліси вкривали 51% території країни, а тепер - лише 25%. Щороку у країні у середньому вирубують по 2,5 млн. дерев. Екологи особливо стурбовані зникнення лісів на берегах річок, оскільки це підвищує ризик повеней, від яких Албанія страждає впродовж останніх років.

Які види спеціального використання лісових ресурсів передбачені законодавством? Якими повноваженнями наділені органи місцевого самоврядування щодо використання лісових ресурсів? Чи доцільне запровадження мораторію на вирубку лісів в Україні? Які заходи відповідальності передбачені законодавством до порушників?

Завдання 3

Лісгосп в односторонньому порядку розірвав договір оренди земельної ділянки лісового фонду з ПАТ «Галка», яке є утримувачем мисливського угіддя. Підставою для розірвання договору оренди стало систематичне невнесення орендної плати.

Чи правомірне розірвання договору оренди земельної ділянки без взаємної згоди сторін? Чи існують відмінності в правовому регулюванні порядку розірвання договору оренди земельної ділянки лісового фонду в порівнянні із загальними правилами, встановленими цивільним законодавством?

Завдання 4

Посеред міського парку у Дрогобичі, який є заповідником, невідомі вирубали понад сотню дерев, переважно дубів. Лісопарк заклали ще за часів Австро-Угорщини, трапляються там понад двохсотлітні дерева. Насадження — у підпорядкуванні міста, та за ними давно ніхто не доглядав. Лісопарк був рекреаційною зоною ще за Франса Йосифа, сьогодні захаращений. У заповіднику сухі та похилені дерева ніхто не прибирає. Місто виділяє на охорону парку 100 тис. грн. на рік. Наразі у поліції розслідують два випадки поодинокі вирубки у парку, яку виявили муніципали.

У Держекоінспекції задокументували масову вирубку у міському парку. 86 дерев знищено, нараховано збитків в сумі 618 тис. грн. Під час повторного візиту екологів інспектори нарахували ще зо два десятки вирубаних насаджень. Відтак загалом заповідник втратив 106 дерев.

Які рубки лісу дозволені в межах території заповідника? Хто забезпечує охорону таких об'єктів? Які заходи відповідальності мають застосувати до винних осіб?

Завдання 5

У ході здійснення державного контролю за використанням та охороною лісів було виявлено уповноваженими органами незаконну вирубку дерев за межами відведеної лісосіки, зрубано 8 сосен і 2 берези. Винним у рубці даних дерев є ПП «Явір». Обласне управління лісового та мисливського господарства звернулося до суду з позовом про відшкодування шкоди.

Які норми лісового законодавства були порушені? В якому порядку здійснюється відшкодування шкоди? Як повинен визначатися розмір заподіяної шкоди?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: лісовий фонд України, лісові правовідносини, лісокористування, заготівля деревини, живиці, другорядних лісових матеріалів, побічне лісокористування, культурно-оздоровче, рекреаційне, туристичне та науково-дослідне лісокористування, розподіл і перерозподіл лісів.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- склад лісового фонду України;
- елементи лісових правовідносин;
- характеристика системи державних органів, що контролюють використання лісових ресурсів;
- специфіка побічного лісокористування;
- форми і методи правової охорони лісових ресурсів;
- особливості юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Семінарське заняття 5

Тема 12. Правовий режим використання і охорони вод

Питання для усного опитування та дискусії

1. Законодавче забезпечення правової охорони та раціонального використання водних ресурсів.
2. Органи державного управління водним фондом.
3. Поняття та правові форми використання водних ресурсів.
4. Правова охорона водних ресурсів.
5. Юридична відповідальність за порушення законодавства про водні ресурси.

Практичні завдання

Завдання 1

При спорудженні водозабірної свердловини на землях сільськогосподарського підприємства виявлені запаси питної води, яка має цілющі властивості. Сільськогосподарське підприємство пробурило в цьому водоносному місці дві свердловини й організувало подання мінеральної води на свій консервний завод для технічних потреб. Районна рада заборонила використання мінеральної води, але підприємство оскаржило це рішення в суді, вказуючи, що згідно з чинним законодавством (ст. 90 ЗК України) воно має право використовувати не тільки землю, а й підземні води, які знаходяться на його території.

Дайте висновок по справі. Охарактеризуйте підстави й порядок виникнення спеціального права водокористування.

Завдання 2

Під час будівництва водопровідних споруд були встановлені три пояси санітарної охорони водопроводів. У зв'язку з гострою нестачею вільних земель водокористувач (міськводоканал) збудував на території, що належить до першого поясу зони санітарної охорони, авторемонтну майстерню зі складом. Районна державна адміністрація, вважаючи дії міськводоканалу порушенням правил користування водами, анулювала дозвіл на спеціальне водокористування.

Чи можна вважати законними дії районної державної адміністрації? У чому полягає суть санітарної охорони водопроводу? Який порядок припинення права спеціального водокористування?

Завдання 3

У ході проведення перевірки Державною екологічною інспекцією в Харківській області було встановлено засмічення 79 озера відходами, об'єм яких становить 60м³. Претензії направлені Державною екологічною інспекцією в Харківській області ТОВ «Будмет» щодо відшкодування завданих державі збитків внаслідок порушення водного законодавства останнім залишені без виконання.

Вирішіть справу. Охарактеризуйте особливості відповідальності за шкоду, спричинену порушенням водного законодавства.

Завдання 4

Целюлозно-паперова фабрика проводила скидання зворотних вод через очисні споруди, будівництво яких не було повністю завершено. Через це стало неможливим використання річки для ведення рибного господарства й питного водопостачання. Директор департаменту екології та природних ресурсів області звернувся до прокурора щодо притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб за порушення чинного законодавства.

Як вирішити справу? Які умови скидання зворотних вод у водні об'єкти ?

Завдання 5

За вказівкою капітана іноземного танкера, який знаходився в територіальних водах України, було скинуто 350 т забруднюючих речовин, щоб завчасно підготувати резервуари до прийому нафти і скоротити час перебування в порту. Це скидання не було зареєстроване в судових документах. Прибувши в порт, капітан судна відмовився пред'явити посадовим особам порту документи з обліку операцій із речовинами, які є шкідливими для водних біоресурсів та здоров'я людини.

Чи правомірні дії капітана танкера? Які органи можуть перевіряти правильність реєстрації операцій з речовинами, що є шкідливими для водних біоресурсів та здоров'я людини, і притягати до відповідальності? Назвіть основні заходи з охорони водних об'єктів від забруднення, засмічення і вичерпання.

Завдання 6

Група місцевих жителів звернулася до районної ради з проханням надати можливість проводити перевірку якості води, що використовується ними для питних і господарсько-побутових потреб, а також роз'яснити, чи відповідає чинному законодавству встановлення орендарем місцевого ставка забо рони загального водокористування останнім.

Надайте письмову консультацію.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: водний фонд, водні об'єкти, водокористування, оренда водних об'єктів, державний водний кадастр, розподіл і перерозподіл вод, правова охорона вод.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- склад водного фонду; класифікація водних об'єктів;
- форми права власності на водні ресурси;
- поняття і види водокористування;
- специфіка оренди водних об'єктів;
- ведення державного водного кадастру;

- форми і методи правової охорони водних ресурсів;
- особливості юридичної відповідальності за порушення водного законодавства.

Семінарське заняття 6

Тема 13. Правовий режим використання та охорони надр

Питання для усного опитування та дискусії

1. Законодавче забезпечення правової охорони та раціонального використання надр.
2. Органи державного управління надрами.
3. Поняття та правові форми використання надр.
4. Ліцензування діяльності у сфері надрокористування.
5. Правова охорона надр.

Практичні завдання

Завдання 1

Органами гірничого нагляду була проведена перевірка діяльності підприємства по видобуванню нафти й газу, яке мало 20 спеціальних дозволів на користування надрами. Під час перевірки з'ясувалося, що експлуатація багатьох свердловин здійснювалася з порушенням вимог щодо охорони навколишнього середовища. Крім того, у процесі видобутку було пошкоджено рідкісне мінералогічне утворення, визнане об'єктом природно-заповідного фонду. Органи гірничого нагляду припинили видобувні роботи й скасували відповідні дозволи на користування надрами. Підприємство оскаржило дії органів гірничого нагляду в господарському суді.

Вирішіть справу. Який порядок припинення права надрокористування? Визначте види правопорушень і юридичну відповідальність.

Завдання 2

На території хлібозаводу виявлені запаси кварцу. Керівництво цього підприємства вирішило зайнятися додатковою діяльністю із видобування зазначених корисних копалин і звернулося до обласної державної адміністрації за спеціальним дозволом. Держадміністрація відмовила в наданні дозволу, мотивуючи тим, що не має таких повноважень.

Який порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами? Охарактеризуйте суб'єктний склад надрокористування?

Завдання 3

Іноземна гірничодобувна фірма стала переможцем аукціону й отримала спеціальний дозвіл на видобування нафти в межах континентального шельфу Чорного моря розміром 13 тис. кв. км. Через рік Державна геологічна служба України анулювала дозвіл, мотивуючи це тим, що підприємство почало видобування корисних копалин без отримання гірничого відводу. До того ж іноземним підприємством не було узгоджено спеціальний режим ведення робіт у межах континентального шельфу з відповідними державними органами. Фірма звернулася до міжнародного арбітражного суду з позовом проти уряду України.

Визначте коло суспільних відносин і порядок користування надрами континентального шельфу України.

Завдання 4

Громадянин М. який працював раніше гірничим майстром на вугледобувній шахті, вирішив зайнятися підприємницькою діяльністю із видобування корисних копалин будівельної групи (пісок, глина, гравій) на власній присадибній земельній ділянці. Для цього він звернувся до райдержадміністрації за місцем проживання із заявою про реєстрацію його як приватного підприємця. У наданні спеціального дозволу на користування надрами йому було відмовлено на тій підставі, що громадяни можуть добувати корисні копалини лише для своїх особистих господарських і побутових потреб. Громадянин М., не погодившись із зазначеним рішенням, звернувся до суду.

Яке рішення повинен прийняти суд? Який порядок надання громадянам надр у користування?

Завдання 5

Органами гірничого нагляду проведена перевірка діяльності підприємства по видобуванню нафти й газу, яке мало 20 спеціальних дозволів на користування надрами. За поданою документацією з'ясовано, що оголошені дані про запаси нафти на деяких родовищах не відповідають реальному стані їх розробки, у процесі видобутку також пошкоджене рідкісне мінеральне утворення, визнане об'єктом природо-заповідного фонду. Крім того, експлуатація багатьох свердловин здійснювалася з порушенням вимог щодо охорони навколишнього середовища.

Органи гірничого нагляду припинили видобувні роботи, скасували відповідні дозволи на користування надрами та звернулися до прокуратури

Визначте коло суспільних відносин та порядок користування надрами континентального шельфу України.

Чи законні дії уповноважених органів?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: надра, державний фонд надр, державний фонд родовищ корисних копалин, види корисних копалин, гірничий відвід, види користування надрами, користувавачі надр, спеціальні дозволи на користування надрами, плата за користування надрами.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- право користування надрами для видобування корисних копалин;
- право користування надрами для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;
- підстави припинення права користування надрами;
- особливості оренди надр;
- ведення державного обліку та кадастру родовищ, запасів і проявів корисних копалин;
- форми і методи правової охорони надр;
- особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про надра.

Семінарське заняття 7

Тема 14-15. Правовий режим використання і охорони тваринного та рослинного світу

Навчальні питання

1. Тваринний світ як об'єкт правової охорони, використання і відтворення.
2. Порядок утримання й розведення об'єктів тваринного світу, які перебувають у стані природної волі, напіввільних умовах чи в неволі.
3. Особливості права власності на об'єкти тваринного світу. Форми, підстави виникнення й припинення.
4. Правове регулювання ведення мисливського господарства і полювання.
5. Правове регулювання здійснення промислового рибальства.
6. Правове регулювання любительського і спортивного рибальства.
7. Рослинний світ як об'єкт правової охорони, використання і відтворення.
8. Правові засади охорони рослинного світу.

Практичні завдання

Завдання 1

У заборонений для полювання час член товариства мисливців Г. на території мисливського заказника поставив петлю, до якої потрапив лось. Доставити м'ясо додому він не зміг, тому воно стало непридатним до вживання. Після встановлення факту браконьєрства Г. був оштрафований і позбавлений права полювання на два роки. Він добровільно сплатив 8000 грн – суму компенсації за заподіяну шкоду, проте з нього не стягувалася вартість м'яса, оскільки воно не було ним використане.

Зробіть висновок у справі. Вкажіть, які території закриті для полювання. Назвіть способи полювання та знаряддя, визначені законодавством. Що слід вважати незаконно добутою продукцією полювання?

Завдання 2.

Захисниками тварин м. Лубни були виявлені покинуті напризволяще К. дикі тварини. Громадські активісти звернулися до голови місцевої державної адміністрації з проханнями взяти на утримання покинутих тварин до моменту встановлення місця перебування власника і поставили питання щодо встановлення винних суб'єктів у порушенні ст. 24 ЗУ «Про захист тварин від жорстокого поводження». Після відмови адміністрації з посиланням на брак коштів та відсутність зоологічного парку активісти звернулися до суду. Дати правову оцінку описаній ситуації.

Визначте вид юридичної відповідальності для винних суб'єктів. З'ясуйте, чи правомірні дії голови місцевої адміністрації, який порядок передачі безхазяйних тварин передбачений законодавством України.

Завдання 3.

У межах мисливських угідь лісгоспу затримано Ш. Протягом кількох років він добув 40 вовчат для таксидермічних цілей. Вдома утримував козулю, чорну лелеку, сірого журавля та вухастого їжака. У своїх поясненнях Ш. заявив, що не вважає свої дії браконьєрством.

Дайте правову оцінку зазначеним обставинам. Чи передбачені вказані дії у Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження»? Який порядок утримання й розведення диких тварин у неволі? Визначте вид юридичної відповідальності за зазначені правопорушення.

Завдання 4.

Правоохоронними органами було виявлено, що на земельній ділянці у м. К. зростають дикорослі рослини, зовні схожі на рослини виду снотворного маку у кількості до ста рослин.

Також було встановлено, що згадана ділянка раніше знаходилася в користуванні місцевого підприємства й наразі перебуває в досить занедбаному стані. Вирішіть справ. Надайте правову характеристику об'єктів рослинного світу.

Визначте порядок використання дикорослих рослин занесених до переліку наркотичних. Чи можливе застосування в даному випадку заходів юридичної відповідальності?

Завдання 5.

Співробітниками патрульної поліції з охорони зони відчуження ЧАЕС і радіоактивного забруднення під час перевірки транспортного засобу громадянина М. було виявлено 20 кг ягід чорниці. Прилади радіологічного контролю зафіксували, що рівень вмісту радіаційних елементів у цих ягодах чорниці перевищує допустиму норму у 30 тисяч разів. Громадянин М. повідомив, що у зоні посиленого радіоактивного контролю здійснював заготівлю ягід чорниці для задоволення власних потреб.

Дайте правову оцінку діям громадянина М. Охарактеризуйте особливості правового регулювання використання рослинного світу, які знаходяться на земельних ділянках, що зазнали радіоактивного забруднення.

Завдання 6.

При проведенні ТОВ «Моноліт» будівельних робіт із спорудження котловану на території будівельного майданчика, на якому проводиться реконструкція й будівництво багатофункціонального комплексу, було пошкоджено кореневу систему сосни кедрової європейської, кипарису пірамідального, двох ясенів звичайних, у результаті чого сосна кедрова європейська усохла (загинула). Державною екологічною інспекцією у місті Київ було накладено штраф на ТОВ «Моноліт» та стягнуто компенсацію за заподіяну шкоду – 1000 грн. ТОВ «Моноліт», не погоджуючись із таким рішенням, звернулось зі скаргою до суду.

Чи підлягає позов ТОВ «Моноліт» задоволенню? Вкажіть особливості правового регулювання охорони зелених насаджень у населених пунктах. Який порядок отримання дозволу на тимчасове порушення благоустрою?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: тваринний світ, об'єкти тваринного світу, види використання тваринного світу, полювання, рибальство, спеціальний дозвіл на полювання, рослинний світ, об'єкти рослинного світу, Червона книга України, Зелена книга України.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про рослинний світ;
- Правове регулювання використання рослинного світу: поняття, види, об'єктно-суб'єктний склад, підстави й порядок виникнення і припинення правовідносин у цій сфері;
- Поняття «об'єкти тваринного світу», правове регулювання;
- Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.

Семінарське заняття 8

Тема 16. Правове забезпечення використання та охорони атмосферного повітря.

Навчальні питання

1. Атмосферне повітря як об'єкт правового регулювання: міжнародний та

національний рівень.

2. Державне управління, контроль, облік та моніторинг у галузі використання та охорони атмосферного повітря.

3. Особливості використання атмосферного повітря.

4. Правова охорона атмосферного повітря.

Практичні завдання

Завдання 1

Приватний підприємець К. виробляв деревне вугілля шляхом випалювання деревини у спеціально пристосованих ємностях (печах), на відстані близько 300 м від населеного пункту. Внаслідок перевірки, проведеної територіальним органом, що здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням вимог санітарного законодавства у Київській області, на підставі скарг мешканців населеного пункту виявлено, що у процесі виробництва систематично здійснювалося забруднення атмосферного повітря викидами промислових відходів. У зв'язку з цим Держекоінспекція Столичного округу розпочала кримінальне провадження стосовно громадянина К.

Вирішіть справу. Визначте, чи мало місце в діях К. порушення вимог законодавства в галузі охорони атмосферного повітря. Охарактеризуйте види юридичної відповідальності, яка передбачена за несанкціоновані викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами. Розкрийте поняття й визначте види контролю в галузі охорони атмосферного повітря, назвіть суб'єктів, які забезпечують його здійснення.

Завдання 2

Мешканець села М. звернувся до суду з позовом до сільської ради із проханням визнати її бездіяльність протиправною, аргументуючи тим, що вона не вжила заходів щодо усунення порушення, вчиненого агрофірмою ТОВ «Гермес» і вимогою щодо відшкодування заподіяних збитків. Агрофірма періодично здійснювала запуски гідрометеорологічних люсткугелів, призначених для впливу на гідрометеорологічні процеси з метою захисту сільськогосподарських культур від градобоїв і для штучного розсіювання хмар. У зв'язку з цим у районі проживання тривалий час була засуха і загинули сільськогосподарські культури, що завдало жителям значних збитків.

Вирішіть справу. Охарактеризуйте порядок погодження, видачі й анулювання дозволів на проведення діяльності, пов'язаної із впливом на стан атмосфери в господарських цілях. Які порушення законодавства про охорону атмосферного повітря допущені ТОВ «Гермес»? Чи підлягає позов задоволенню?

Завдання 3

Громадянин М. на території власної земельної ділянки, наданої йому для ведення фермерського господарства, спорудив вітрову енергетичну установку W10 потужністю 80 кВт і висотою 35 метрів, а отриману електричну енергію продавав сусідам. Громадянин Б., якому на праві приватної власності належить суміжна земельна ділянка, звернувся зі скаргою до прокуратури Сумської області з приводу порушення правил добросусідства, оскільки, маючи у своєму розпорядженні близько 6 га землі, М. розмістив свою вітрову електростанцію біля їх спільної межі, внаслідок чого Б. та його сім'я страждають від постійного шуму вітряної електроустановки.

Вирішіть справу. Охарактеризуйте правові основи й порядок розроблення та використання вітряних електричних установок. Визначте правові засади щодо відвернення, зниження і досягнення безпечних рівнів виробничих та інших шумів.

Завдання 4

Міська рада звернулася у господарський суд із позовом до ТОВ «Агроспец» про відшкодування збитків у розмірі 3 тис. грн, заподіяних природному парку (пошкодження

дерев на площі 0,2 га), у результаті забруднення підприємством атмосферного повітря. ТОВ «Агроспец» проти позову заперечувало, посилаючись на те, що підприємство отримало дозвіл на виготовлення агрохімікатів та дотримується всіх встановлених технічних нормативів. У зв'язку з цим викиди, які здійснюються підприємством в атмосферне повітря, не могли спричинити зазначеної шкоди рослинності.

Крім того, ТОВ «Агроспец» звернулося до НДІ з проблем екології, фахівці якого підготували експертний висновок щодо відповідності екологічному законодавству діяльності підприємства.

Представник міської ради надав до суду документи, які засвідчували факт того, що ТОВ «Агроспец» розпочало свою діяльність без проектування та попереднього її узгодження з органом екологічного контролю.

Проаналізуйте доводи сторін. Зробіть висновок по справі.

Завдання 5

ВАТ «Рутчинківський завод «Гомаш» звернулося в Запрізький окружний адміністративний суд із позовом до Державного управління екології та природних ресурсів в Запорізькій області про визнання дій неправомірними, зобов'язання вчинити певні дії. В обґрунтування позовних вимог товариство посилається на те, що 17.05.2008 р. відповідачем підприємству надано дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря № 00176388 строком дії до 01.10.2011 р. Листом № 1122 від 22.08. 2011 р. позивач звернувся до відповідача з проханням збільшити строк дозволу, додавши необхідний висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи № 605/03 від 29.08.2011 р. із протоколом, яким підприємству надано погодження щодо подовження строку дії дозволу. Однак у порушення чинного законодавства Листом від 01.10.2011 р. № 13-7202 відповідач відмовив у зв'язку із ненаданням позивачем необхідного пакету документів.

ВАТ просить суд визнати відмову відповідача у подовженні дозволу на викиди в атмосферне повітря незаконною та зобов'язати подовжити дозвіл строком на п'ять років.

Відповідач позов не визнав.

Вирішіть справу. Визначте порядок подовження строку дії дозволу на викиди в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: атмосферне повітря, охорона атмосферного повітря, викиди, джерело викиду, дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, нормативи в галузі охорони атмосферного повітря, нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря, санітарно-захисні зони, моніторинг у галузі охорони атмосферного повітря.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- правові вимоги щодо стандартизації та нормування використання й охорони атмосферного повітря;
- правові заходи охорони повітря від виробничого впливу: регламентація викидів забруднюючих речовин зі стаціонарних та пересувних джерел;
- правові вимоги щодо зниження фізичного та біологічного впливу на атмосферне повітря;
- особливості охорони атмосферного повітря при будівництві й експлуатації ТЕЦ і АЕС, видобутку корисних копалин та виконанні вибухових робіт;
- правові вимоги національного законодавства та норм міжнародного права щодо запобігання впливу на погоду і клімат;
- особливості здійснення державного та громадського контролю у сфері охорони атмосферного повітря;

- особливості застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Семінарське заняття 9

Тема 17. Правове забезпечення створення, використання та охорони природно-заповідного фонду та екологічної мережі

Навчальні питання

1. Природно-заповідний фонд як об'єкт навколишнього природного середовища.
2. Правовий режим використання природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Правовий режим використання штучно створених об'єктів природно-заповідного фонду.
4. Поняття та правовий режим використання екологічної мережі.
5. Порядок включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екомережі.

Практичні завдання

Завдання 1

Директор будівельної компанії «Стилс» звернувся до міської ради з клопотанням, про виділення в оренду земельної ділянки площею 0,5 га, розташованої на території регіонального ландшафтного парку, з метою будівництва розважально-рекреаційного комплексу. Міська рада відмовила у клопотанні, і директор «Стилс» звернувся із позовом до суду, вважаючи відмову немотивованою.

Дайте правову оцінку ситуації. Чи законно відмовила у клопотанні міська рада? Визначте особливості використання територій регіонального ландшафтного парку.

Завдання 2

Громадська природоохоронна організація «Екосвіт» внесла пропозицію до Одеської обласної державної адміністрації про заснування заповідного урочища місцевого значення. Облдержадміністрація запропонувала організації «Екосвіт» звернутися до Міністерства екології та природних ресурсів, оскільки саме воно має такі повноваження.

Чи законні дії облдержадміністрації? Визначте порядок та умови організації та заснування заповідного урочища.

Завдання 3

В межах другої зони санітарного поясу курорту «Східниця» приватним підприємцем було відкрито мийку автомашин. Представники громадської екологічної організації звернулися до суду з вимогою заборонити цю діяльність та притягти до юридичної відповідальності підприємця.

Дайте правову оцінку ситуації. Які особливості правової охорони територій курортів? Яка відповідальність передбачається за порушення законодавства про курорти?

Завдання 4

Територію гідрологічного заказника загальнодержавного значення «Молочний лиман», що є об'єктом екологічної мережі, внаслідок природного катаклізму (повенів та ураганного вітру) було затоплено та засмічено зламаними деревами. Власники та користувачі земельних ділянок, які знаходяться в межах території екомережі, звернулися до районної ради за фінансовою підтримкою на відновлення територій але отримали відмову.

Дайте правову оцінку ситуації. Які повноваження мають органи місцевого самоврядування у сфері формування, збереження та використання екомережі?

Завдання 5

На території водно-болотного угіддя міжнародного значення «Озеро Синевир», що знаходиться на території національного природного парку «Синевир», громадяни Коломийченко та Микитюк займалися виловом риби (форелі райдужної, харіуса європейського) та саламандри плямистої з метою отримання прибутку. Громадян К. і М. було затримано службою державної охорони природного парку та передано до правоохоронних органів.

Проаналізуйте ситуацію. Який правовий режим водноболотних угідь міжнародного значення? Визначте яку юридичну відповідальність будуть нести громадяни К. і М.

Завдання 6

Біля села Трибухи Літинського району Вінниччини проломилися під кригу вісім зубрів. Трагедія із тваринами трапилася ввечері 30 січня. Врятувати вдалося лише одного молодого самця. Зубрів довелося вирізати з-під криги бензопилами, бо товщина льоду складала 20-25 сантиметрів". Біля ставка виявили сліди вбивства двох зубрів. Туші браконьєри забрали, а велетенські калюжі крові прикидали гіллям. Тому лісники нараховують 17 загиблих тварин. Фахівці припускають, серед жертв браконьєрів опинилася головна самка. Одна з мертвих туш відповідає її розмірам. Місцеві жителі підозрюють, що тварин могли сполохати браконьєри. Після розтину, туші вирішили спалити в Калинівському ветсанзаводі з виробництва м'ясо-кісткового борошна. Втім, туди працівники Хмельницького лісгоспу привезли лише кістки зубрів загальною вагою 1700 кг.

Шкури і роги вісьмох загиблих зубрів лісвники Хмельницького лісгоспу вирішили не спалювати. Ці трофеї з туші директор лісгоспу залишив собі. Підтвердили це в обласному управлінні лісового господарства. Послалися на закон, за яким директор розпоряджається трофеями на власний розсуд. Туші зубрів доїхали до Калинівського ветсанзаводу. Там не тільки кістки, а й м'ясо. У лісгоспі залишили лише шкури, роги та черепи. Згідно зі ст.35 Лісового кодексу йдеться, що користувачі мисливських угідь мають право самі розпоряджатися продукцією з полювання чи виявлених мертвих звірів. Тому сюди ж входять і мисливські трофеї копитних тварин — шкура, роги, ікла", пояснив начальник мисливського відділу обласного управління лісового господарства Анатолій Мельник. Також директор лісгоспу сам вирішить чи зробити опудало з трофею чи здати до музею, чи продати. На сьогоднішній день шкуру одного зубра оцінюють не менше 1,5 тис. доларів. Тварини проживали у заповідній території.

Чи має місце спір у сфері природокористування? Які порушення екологічного законодавства мають місце? Яка юрисдикція даного спору? Яке рішення має прийняти суд?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: природно-заповідний фонд, природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, курорт, лікувально-оздоровча місцевість, види курортів, санаторно-курортні заклади, зони округу санітарної охорони, моніторинг природних територій курортів, державний кадастр природних територій курортів України.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- поняття і класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду: умови і порядок оголошення природних об'єктів заповідними;
- особливості охорони об'єктів природно-заповідного фонду;
- особливості ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- особливості застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону природно-заповідного фонду.
- створення та розвиток курортів;
- використання природних лікувальних ресурсів;
- організація лікування та обслуговування на курортах;
- економічне та фінансове забезпечення організації та функціонування курортів;
- санітарна охорона курортів;
- особливості проведення моніторингу та кадастру природних територій курортів;
- особливості юридичної відповідальності у правовідносинах з охорони та використання екреаційних, курортних і лікувально-оздоровчих зон.

Семінарське заняття 10

Тема 18. Правовий режим використання і охорони рекреаційних, курортних і лікувально-оздоровчих зон

Навчальні питання

1. Поняття та правові форми використання рекреаційних зон.
2. Поняття та правовий режим використання лікувально-оздоровчих зон.
3. Поняття та правовий режим використання курортів.

Практичні завдання

Завдання 1

Частина території Лузанівки опинилася у другій охоронній зоні (зоні обмежень) лікувально-оздоровчої місцевості „Куяльник”, у зв'язку з чим житлові будинки у її межах не обладнані каналізацією. Мешканці Лузанівки звернулися до вас із проханням роз'яснити, чи мають вони право на підключення до каналізаційної мережі міста Одеси і до кого слід для цього звертатися.

Завдання: який правовий режим охоронних зон лікувально-оздоровчих місцевостей? Чи розрізняється правовий режим округів і зон санітарної охорони лікувально-оздоровчих місцевостей і курортів? Надати кваліфіковану відповідь на питання мешканців.

Завдання 2

Спільним рішенням садівничих товариств «Ольвія» та «Гермес» на ділянці суміжних не використовуваних земель було створено ставок загального користування і рекреаційного призначення. Навколо цієї ж водойми було посаджено парк, розмішені майданчики дитячих

атракціонів, літні намети для надання платних послуг побутового призначення. Враховуючи, що члени садівничого товариства „Гермес” перестали здавати виручені кошти у касу товариства „Ольвія”, останнє на своїх зборах змінило цільове призначення використання водойми на частині їх земельної ділянки ставок було перегороджено і зариблено, зелені насадження вирубані для будівельних потреб товариства, а зелену ділянку спіли цикорне тонувати під колективний сад. Товариство „Гермес” звернулося із позовом до суду про відшкодування збитків, заподіяних зміною цільового призначення земель. У позові зазначалося, що значні витрати на створення рекреаційної території були затрачені ними. Товариство „Ольвія” здійснювало організацію вказаних робіт, зокрема по створенню водойми рекреаційного обслуговування населення та здійснення касових операцій.

Визначиши коло суспільних правовідносин Чи підлягає позов задоволенню? Вирішиши справу.

Завдання 3

До Полтавської обласної ради від Миргородської районної ради надійшли матеріали про створення курорту місцевого значення лікувального профілю, в діяльності якого плануються до використання лікувальні властивості мінеральних вод.

Рішенням облради створено курорт місцевого значення «Миргородські лікувальні води» та затверджено проект організації його території.

Заступник прокурора Полтавської області опротестував рішення облради як незаконне, прийняте з порушенням передбаченого чинним законодавством порядку створення курортів.

За наслідками розгляду протесту облрада відмовила у його задоволенні, внаслідок чого заступник прокурора звернувся із вимогою про визнання рішення незаконним та його скасування до суду.

Який порядок створення курортів місцевого значення? Які особливості правового режиму курортів місцевого значення? Надайте правову оцінку позиції облради. Надайте правову оцінку позиції заступника прокурора. Вирішіть справу.

Завдання 4

Чокрак - озеро з лікувальними грязями, розташоване в 16 км від Керчі. Ропи і грязь озера корисні для лікування захворювань, пов'язаних з опорно-руховою системою, гінекологією, урологією, нервовою системою. Після літньої посухи озеро, розташоване на Керченському півострові, повністю пересохло, унікальні лікувальні грязі «оголилися» і почалися процеси деградації родовища. Почався процес видування солей. Вітер рознесе їх на десятки кілометрів, що матиме вкрай негативні наслідки для навколишнього середовища і тваринного світу.

Яких заходів слід вжити в даній ситуації? Хто повинен фінансувати їх проведення? Чи можливо оголосити дану територію зоною надзвичайної екологічної ситуації?

Завдання 5.

У шестидесяті роки минулого століття в Яворівському районі, що на Львівщині був збудований найбільший в світі сірчаний кар'єр, площею 950 гектарів. За роки експлуатації відкритим і свердловинним способами тут добули понад 20 млн. т. сірки, яка в основному йшла на виготовлення мінеральних добрив для сільського господарства колишнього СРСР. На початку 90-х років виробництво самородної сірки стало нерентабельним, а з 1992 року видобуток руди майже припинився. Тому на місці відкритого родовища «Яворівська сірка» на Львівщині, зокрема на території колишнього кар'єру, що використовувався в процесі господарської діяльності утворили найбільше в Україні штучне озеро з глибиною (до 70 м) та об'ємом води (понад 200 млн м³). Заповнення кар'єру водою відбувалось в 2002–2006 роках. За різними оцінками, формування берегової лінії водойми (за рахунок природних процесів) триватиме від трьох до п'яти років. Дане озеро найбільше за кількістю прісної води (об'єм — 195 млн куб. м, площа водного плеса — 7 квадратних кілометрів). В лютому

місяці 2003 року проект затоплення Яворівського сірчаного кар'єру і відновлення порушеного навколишнього ландшафту затвердив Кабінет Міністрів України. На його реалізацію були виділені кошти в розмірі 78 млн. грн.

На відновлених землях можна створити національний парк у складі: зони відпочинку навколо озера (500 га); мисливських угідь на відвалах, об'єднаних лісовими смугами (800 га); орнітологічного заказника "Чолгинський" (790 га); санаторію Шкло з мінеральною водою "Нафтуса"; водоймища для аматорського лову і промислового риборозведення. В зоні рекреації є умови для надання різних послуг (пляжі для купання, заняття гребним і парусним спортом, підводне плавання, катання на човнах; — лікувальні послуги на базі сірководневих вод різної концентрації і температури, а також мінеральної води "Нафтуса"; аматорська риболовля на мілководних ділянках озера і на ставках; екскурсії на орнітологічний заказник і спостереження за рідкісними видами птаства за допомогою відеоприладів; екскурсії до священної криниці і церкви за селом Окілки. Можливе створення музею гірничої техніки ХХ століття. Різноманітність і неординарність рельєфу — важлива умова для створення унікальних ландшафто-архітектурних комплексів. У 2003 році рішенням уряду затверджено проект відновлення екологічної рівноваги та рекультивації порушених гірничими роботами земель Яворівського державного гірничо-хімічного підприємства "Сірка".

Після завершення рекреаційних робіт землі мають бути передані їхнім колишнім власникам, тобто сільським радам (сільська рада включає в себе п'ять сіл, які оточують озеро).

Який механізм створення рекреаційних зон передбачений чинним законодавством? Визначте порядок створення рекреаційної зони навколо Яворівського озера, здійснення рекультивації земель для цієї мети, визначення власника (користувача) цієї території, етапи її освоєння згідно з чинним законодавством. Чи доцільно, на Ваш погляд, вносити зміни та доповнення до чинного законодавства щодо правового режиму рекреаційних зон і територій?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: курорти, лікувально-оздоровча місцевість, особливо цінні та унікальні природні лікувальні ресурси, види курортів, створення курортів, санаторно-курортні заклади, зони округу санітарної охорони, моніторинг природних територій курортів.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- підстава для створення курортів;
- використання природних територій для діяльності курортів;
- організація лікування та обслуговування на курортах;
- економічне та фінансове забезпечення організації та функціонування курортів;
- санітарна охорона курортів;
- моніторинг і кадастр природних територій курортів;
- органи, що здійснюють управління у сфері діяльності курортів, та їх повноваження.

1.4. Самостійна робота студентів

№ з/п	Назви тем та зміст завдань	К-сть годин
1.	<p>Тема 1. Поняття, предмет, метод, система, джерела екологічного права</p> <p><i>Завдання:</i></p> <p>1. Проаналізувати етапи становлення екологічного права.</p> <p>2. Дослідити групи правовідносин, які складають предмет екологічного права згідно з двома існуючими концепціями</p> <p>3. Встановити пріоритетні напрямки розвитку екологічних правовідносин</p> <p><i>Література:</i> 4; 31; 39; 41; 62; 96; 106; 135; 147; 199; 217; 219; 273.</p>	3
2.	<p>Тема 2. Екологічні права і обов'язки громадян</p> <p><i>Завдання:</i></p> <p>1. Праналізувати законодавство щодо реалізації права громадян на екологічну інформацію.</p> <p>2. Праналізувати документи Європейського Союзу, які містять правові гарантії екологічних прав.</p> <p>3. Встановити європейські інституції, які захищають екологічні права громадян України.</p> <p><i>Література:</i> 15; 23; 29; 33; 37; 38; 45-49; 58; 66; 68-71; 81; 90; 98; 115; 116; 124-126; 129; 131; 159; 161; 165; 204; 222; 253</p>	4
3.	<p>Тема 3. Право власності на природні ресурси</p> <p><i>Завдання:</i></p> <p>1. Дослідити законодавство, яке регулює відносини власності на природні ресурси Українського народу.</p> <p><i>Література:</i> 36; 53; 102; 120; 182; 200; 277; 283.</p>	5
4.	<p>Тема 4. Правове регулювання використання природних ресурсів</p> <p><i>Завдання:</i></p> <p>1. Проаналізувати принцип цільового використання природних ресурсів.</p> <p>2. Визначити підстави обмеження права загального природокористування</p> <p><i>Література:</i> 151-153; 179; 218; 241; 242; 254; 258; 263; 264</p>	5
5.	<p>Тема 5. Правові засади управління в галузі екології</p> <p><i>Завдання:</i></p> <p>1. Проаналізувати функції управління в галузі екології.</p> <p>2. Проаналізувати повноваження громадськості щодо управління сферами природокористування і охороною довкілля.</p> <p><i>Література:</i> 1; 8; 14; 17; 25; 58; 60; 66; 73; 78; 91; 134; 144; 155; 174; 191; 268.</p>	8
6.	<p>Тема 6. Економіко-правовий механізм у галузі екології</p> <p><i>Завдання:</i></p> <p>Дослідити основні підходи до організації системи фінансування природоохоронних заходів та внесення екологічних податкових платежів</p> <p><i>Література:</i> 24; 76; 90; 135; 147.</p>	8
7.	<p>Тема 7. Юридична відповідальність в галузі екології</p> <p><i>Завдання:</i></p> <p>1. Дослідити принципи відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю.</p>	6

№ з/п	Назви тем та зміст завдань		К-сть годин
		2. Визначити причини вчинення екологічних правопорушень. 3. Дослідити заходи адміністративного примусу, які застосовуються за вчинення екологічного правопорушення. <i>Література:</i> 100; 110; 114; 150; 167; 168; 173; 177; 209; 231; 270; 279.	
8.	Тема 8. Правові форми забезпечення екологічної безпеки <i>Завдання:</i>	1. Дослідити нормативно-правові акти, які складають основу міжгалузевого інституту екологічної безпеки. 2. Визначити заходи забезпечення екологічної безпеки у процесі проектування, розміщення, розвитку населених пунктів. 3. Дослідити юридичні критерії екологічної безпеки <i>Література:</i> 6; 12; 18; 22; 23; 40; 43; 44; 94; 97; 101; 122; 128; 132; 133; 181; 233; 245; 250; 266; 271; 272.	5
9.	Тема 9. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій <i>Завдання:</i>	1. Дослідити порядок встановлення зон надзвичайних екологічних ситуацій. 2. Встановити гарантії захисту прав осіб, які перебувають в зонах надзвичайних екологічних ситуацій. 3. Визначити критерії надання території статусу зони надзвичайної екологічної ситуації. <i>Література:</i> 19; 136-141; 171.	5
10.	Тема 10. Правовий режим використання і охорони земель <i>Завдання:</i>	1. Дослідити особливості постійного землекористування. 2. Дослідити порядок проведення інвентаризації земель. 3. Визначити поняття та причини вчинення земельного правопорушення. <i>Література:</i> 42; 46; 53; 56; 83; 85; 86; 87; 88; 89; 104; 109; 151; 192; 193; 194; 195; 200; 255; 256; 267.	2
11.	Тема 11. Правовий режим використання і охорони лісів <i>Завдання:</i>	1. Дослідити особливості здійснення державного та громадського контролю щодо використання та охорони лісів. 2. Дослідити повноваження Державного агентства лісових ресурсів України щодо використання та охорони лісів. 3. Дослідити особливості ведення державного лісового кадастру та моніторингу лісів. <i>Література:</i> 83; 84; 85; 86; 87; 88; 89; 93; 104; 105; 210; 214; 213; 210; 283.	5
12.	Тема 12. Правовий режим використання і охорони вод <i>Завдання:</i>	1. Визначити особливості охорони внутрішніх морських вод і територіального моря. 2. Дослідити особливості застосування юридичної	5

№ з/п	Назви тем та зміст завдань		К-сть годин
		<p>відповідальності за порушення водного законодавства.</p> <p>3. Визначити порядок встановлення зон санітарної охорони.</p> <p><i>Література:</i> 83; 84; 85; 86; 87; 88; 89; 174; 179; 186.</p>	
13.	<p>Тема 13. Правовий режим використання і охорони надр</p> <p><i>Завдання:</i></p>	<p>1. Дослідити поняття та структуру державного фонду надр та державного фонду родовищ корисних копалин.</p> <p>2. Визначити заходи щодо охорони надр: запобігання забудови територій та площ залягання корисних копалин.</p> <p>3. Проаналізувати процедуру державного нагляду за веденням робіт з вивчення, використання й охорони надр.</p> <p>4. <i>Література:</i> 83; 84; 85; 86; 87; 88; 89; 105; 121; 242; 254.</p>	5
14.	<p>Тема 14. Правовий режим використання і охорони тваринного світу.</p> <p><i>Завдання:</i></p>	<p>1. Дослідити особливості державного контролю в галузі охорони та використання тваринного світу.</p> <p>2. Проаналізувати порядок здійснення моніторингу тваринного світу.</p> <p>3. Дослідити вимоги щодо здійснення контролю і обліку об'єктів тваринного світу.</p> <p><i>Література:</i> 83; 84; 85; 86; 87; 88; 89; 182; 215; 275</p>	2
15.	<p>Тема 15. Правовий режим використання і охорони рослинного світу</p> <p><i>Завдання:</i></p>	<p>1. Дослідити порядок ведення Зеленої книги України.</p> <p>2. Дослідити заходи з правової охорони об'єктів рослинного світу.</p> <p>3. Визначити заходи адміністративної відповідальності за порушення законодавства про рослинний світ.</p> <p><i>Література:</i> 83; 84; 85; 86; 87; 88; 89; 215</p>	2
16.	<p>Тема 16. Правова охорона атмосферного повітря</p> <p><i>Завдання:</i></p>	<p>1. Дослідити особливості державного контролю у сфері використання та охорони атмосферного повітря.</p> <p>2. Проаналізувати порядок ведення державного моніторингу у сфері використання та охорони атмосферного повітря.</p> <p>3. Дослідити особливості адміністративної відповідальності за порушення законодавства про використання та охорони атмосферного повітря.</p> <p><i>Література:</i> 83; 84; 85; 86; 87; 88; 89; 113; 179; 223; 224; 248.</p>	5
17.	<p>Тема 17. Правовий режим використання і охорони об'єктів і територій природно-заповідного фонду</p> <p><i>Завдання:</i></p>	<p>1. Дослідити функції державного управління заповідною справою.</p>	5

№ з/п	Назви тем та зміст завдань		К-сть годин
		2. Дослідити основні завдання регіональних ландшафтних парків. 3. Дослідити правовий режим охорони штучно створених об'єктів природно-заповідного фонду. <i>Література:</i> 27; 83; 85; 86; 87; 88; 89; 259.	
18.	Тема 18. Правовий режим використання і охорони рекреаційних, курортних і лікувально-оздоровчих зон. <i>Завдання:</i>	1. Дослідити стан законодавства про курорти, лікувально-оздоровчі об'єкти та рекреаційні території. 2. Дослідити основні правові вимоги щодо здійснення охорони рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів. 3. Проаналізувати особливості створення курортів, лікувально-оздоровчих об'єктів і рекреаційних територій. <i>Література:</i> 27; 32; 42; 83; 84; 85; 86; 87; 88; 89; 2234.	2
19.	Тема 19. Правовий режим континентального шельфу. <i>Завдання:</i>	1. Дослідити нормативно-правові акти, які регулюють правовий режим континентального шельфу. 2. Дослідити особливості управління в галузі охорони та використання природних багатств континентального шельфу. 3. Дослідити особливості права власності на природні багатства континентального шельфу. <i>Література:</i> 83; 85; 86; 87; 88; 89; 184	3
20.	Тема 20. Правовий режим виключної (морської) економічної зони. <i>Завдання:</i>	1. Дослідити нормативно-правові акти, які регулюють правовий режим виключної (морської) економічної зони . 2. Дослідити особливості управління в галузі охорони та використання природних багатств виключної (морської) економічної зони. 3. Дослідити особливості використання природних багатств виключної (морської) економічної зони. <i>Література:</i> 83; 85; 86; 87; 88; 89; 184.	3
21.	Тема 21. Міжнародне екологічне право. <i>Завдання:</i>	1. Визначити принципи міжнародного права довкілля. 2. Дослідити основні джерела міжнародно-правової охорони навколишнього середовища. 3. Дослідити роль міжнародних організацій в процесах забезпечення охорони довкілля. <i>Література:</i> 83; 85; 86; 87; 88; 89; 134; 184.	3
Всього годин:			91

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі реферату та складається з нанлітичної довідки та процесуального документу. Завдання обирається студентом на початку семестру і виконується за ustalеними вимогами.

1.5.1. Основні вимоги до написання рефератів

Аналітична довідка має бути виконана машинописним способом 14 шрифтом з одинарним інтервалом загальним обсягом до 5 сторінок. Звертаємо увагу, що даний вид робіт не є чисто реферативним і окрім загальної інформації має містити (не менше 30 %) аналіз практики застосування описаного з використанням статистичної інформації, прикладів з судової практики, діаграм, графіків, таблиць і т. ін. (максимальна оцінка – 15 балів).

Процесуальний документ повинен бути складений самостійно. Не допускається здача шаблонів, перексерокопійованих документів (максимальна оцінка – 5 балів).

Завдання відповідають номеру, під яким студент знаходиться у загальному списку студентів курсу.

Звертаємо Вашу увагу, що на останньому семінарському занятті бали за всі види робіт повинні бути виставлені та доведені до відома студентів, тому остаточний термін здавання матеріалів з самостійної роботи викладачу – шостий семінар.

1.5.2. Темы рефератів-оглядів

Підготуйте аналітичну довідку

1. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Запорізької області.
2. Доступ до публічної екологічної інформації (на прикладі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України).
3. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Закарпатської області.
4. Екологічне судочинство (аналіз судової статистики).
5. Нормативно-проектна діяльність в сфері екології.
6. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Одеської області.
7. Здійснення природоохоронних заходів як один з напрямів екологічної політики (з аналізом джерел та обсягів фінансування).
8. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Хмельницької області.
9. Співпраця України з міжнародними організаціями в сфері охорони довкілля.
10. Аналіз виконання міжнародних конвенцій та угод у сфері охорони навколишнього природного середовища.
11. Охорона Азовського моря.
12. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Миколаївської області.
13. Екологічне інформаційне забезпечення (на прикладі Департаменту екології та природних ресурсів Вінницької ОДА).
14. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Львівської області.
15. Політичні партії екологічного спрямування: досвід України та світу.
16. Екологічні повноваження місцевих державних адміністрацій (на прикладі Тернопільської області).
17. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Івано-Франківської області.
18. Громадські природоохоронні формування України.

19. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Житомирської області.
20. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Черкаської області.
21. Екологічні повноваження органів місцевого самоврядування (на прикладі Хмельницької області).
22. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Рівненської області.
23. Стан імплементації актів законодавства ЄС.
24. Діяльність уповноваженого Верховної Ради України з прав людини по захисту екологічних прав громадян.
25. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Полтавської області.
26. Моніторинг радіаційного випромінення.
27. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Чернівецької області.
28. Моніторинг якості повітря в Дніпропетровській області.
29. Аналіз повідомлень про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля на території Чернігівської області.
30. Моніторинг стану вод суші.
31. Практика функціонування регіональних кадастрів природних ресурсів.
32. Державний кадастр природних лікувальних ресурсів (з аналізом їх поширеності на території Хмельницької області).
33. Правовий режим екологічних фондів.
34. Екологічне страхування: поняття, форми, види, практика застосування.
35. Система екологічного оподаткування.
36. Державний контроль за дотриманням законодавства про охорону надр.
37. Державний контроль за дотриманням законодавства про охорону лісів.
38. Прикордонний екологічний контроль.
39. Державний нагляд у сфері захисту населення і територій від надзвичайних екологічних ситуацій.
40. Відомчий екологічний контроль.
41. Виробничий екологічний контроль.
42. Екологічне маркування (етикування) і його запровадження в Україні.
43. «Зелені інвестиції» в Україні.
44. Поняття на напрямки політики енергозбереження в Україні.
45. Охорона НПП «Подільські Товтри».
46. Охорона Чорного моря.
47. Стан атмосферного повітря Кіровоградської області (з аналізом динаміки викидів, основних забруднювачів і т. ін.).
48. Дозвільна діяльність у сфері водокористування (на прикладі Дніпропетровської області).
49. Водні об'єкти: поняття і види (на прикладі Сумської області).
50. Поняття та види водокористування (його динаміка на прикладі Хмельницької області).
51. Поняття та структура лісового фонду (на прикладі Чернігівської області).
52. Лісокористування: поняття і види (на прикладі Київської області).
53. Відновлення лісів (лісорозведення) (на прикладі Закарпатської області).
54. Надрокористування (поняття і види) (на прикладі Чернівецької області).
55. Охорона рослинного світу (на прикладі Хмельницької області).
56. Охорона тваринного світу (на прикладі Івано-Франківської області).
57. Природно-заповідний фонд Рівненської області.

58. Поводження з відходами та небезпечними хімічними речовинами (на прикладі Черкаської області).
59. Впровадження роздільного збирання відходів (аналіз успішного запровадження і вироблення уніфікованих рекомендацій у м.Хмельницький).
60. Будівництво полігонів побутових відходів, сміттесортувальних, сміттєпереробних та сміттєспалювальних станцій (заводів, комплексів) (аналіз успішного запровадження і вироблення уніфікованих рекомендацій).
61. Стан радіаційної безпеки Львівської області.
62. Моніторинг довкілля (на прикладі Тернопільської області).
63. Планування природоохоронної діяльності (на прикладі Хмельницької області).
64. Громадське управління екологією (на прикладі Вінницької області).
65. Курортна справа в Хмельницькій області.
66. Екологічна мережа та стан її формування в Закарпатській області.
67. Стан атмосферного повітря Закарпатської області (з аналізом динаміки викидів, основних забруднювачів і т. ін.).
68. Дозвільна діяльність у сфері водокористування (на прикладі Тернопільської області).
69. Водні об'єкти: поняття і види (на прикладі Львівської області).
70. Поняття та види водокористування (його динаміка на прикладі Вінницької області).
71. Охорона рослинного світу (на прикладі Миколаївської області).
72. Поняття та структура лісового фонду (на прикладі Івано-Франківської області).
73. Лісокористування: поняття і види (на прикладі Чернігівської області).
74. Відновлення лісів (лісорозведення) (на прикладі Черкаської області).
75. Надрокористування (поняття і види) (на прикладі Рівненської області).
76. Охорона рослинного світу (на прикладі Волинської області).
77. Охорона тваринного світу (на прикладі Одеської області).
78. Природно-заповідний фонд Сумської області.
79. Поводження з відходами та небезпечними хімічними речовинами (на прикладі Закарпатської області).
80. Стан радіаційної безпеки Миколаївської області.
81. Моніторинг довкілля (на прикладі Вінницької області).
82. Планування природоохоронної діяльності (на прикладі).
83. Громадське управління екологією (на прикладі Київської області).
84. Курортна справа в Київській області.
85. Екологічна мережа та стан її формування в Одеської області.
86. Стан атмосферного повітря (з аналізом динаміки викидів, основних забруднювачів в Чернівецькій області).
87. Дозвільна діяльність у сфері водокористування (на прикладі Харківської області).
88. Водні об'єкти: поняття і види (на прикладі Рівненської області).
89. Поняття та види водокористування (його динаміка на прикладі Чернігівської області).
90. Поняття та структура лісового фонду (на прикладі Рівненської області).
91. Лісокористування: поняття і види (на прикладі Тернопільської області).
92. Відновлення лісів (лісорозведення) (на прикладі Закарпатської області).
93. Поняття та структура лісового фонду (на прикладі Чернівецької області).
94. Лісокористування: поняття і види (на прикладі Рівненської області).
95. Відновлення лісів (лісорозведення) (на прикладі Дніпропетровської області).
96. Надрокористування (поняття і види) (на прикладі Харківської області).
97. Охорона рослинного світу (на прикладі Житомирської області).
98. Надрокористування (поняття і види) (на прикладі Івано-Франківської області).
99. Охорона тваринного світу (на прикладі Хмельницької області).
100. Природно-заповідний фонд Черкаської області.
101. Поводження з відходами та небезпечними хімічними речовинами (на прикладі Хмельницької області).

102. Стан радіаційної безпеки Чернівецької області.
103. Моніторинг довкілля (на прикладі Сумської області).
104. Планування природоохоронної діяльності (на прикладі Рівненської).
105. Громадське управління екологією (на прикладі Івано-Франківської області).
106. Курортна справа в Закарпатській області.
107. Екологічна мережа та стан її формування в Чернівецькій області.
108. Стан атмосферного повітря Чернівецької області (з аналізом динаміки викидів, основних забруднювачів і т. ін.).
109. Дозвільна діяльність у сфері водокористування (на прикладі Волинської області).
110. Водні об'єкти: поняття і види (на прикладі Закарпатської області).
111. Поняття та види водокористування (його динаміка на прикладі Тернопільської області).
112. Екологічна мережа та стан її формування в Івано-Франківській області.

Підготуйте процесуальний документ

1. Договір про оренду водного об'єкта.
2. Наказ про накладення дисциплінарного стягнення (догана) за екологічне правопорушення.
3. Договір про оренду земельної ділянки лісового фонду.
4. Наказ про звільнення за екологічне правопорушення.
5. Договір про оренду земельної ділянки водного фонду.
6. Клопотання про оголошення природної території курортною територією державного значення.
7. Рішення про оголошення природної території курортною територією державного значення.
8. Клопотання про оголошення природної території курортною територією місцевого значення.
9. Рішення про оголошення природної території курортною територією місцевого значення.
10. Рішення про створення природного заповідника.
11. Вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності за екологічний злочин (ст. 236 ККУ).
12. Рішення про створення національного природного парку.
13. Вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності за екологічний злочин (ст. 236 ККУ).
14. Рішення про створення дендрологічного парку.
15. Вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності за екологічний злочин (ст. 240 ККУ).
16. Рішення про створення зоологічного парку.
17. Заява про вчинення екологічного злочину.
18. Вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності за екологічний злочин (ст. 241 ККУ).
19. Заява про заподіяння шкоди лисовим ресурсам.
20. Клопотання природокористувача про видачу дозволу на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
21. Вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності за екологічний злочин (ст. 242 ККУ).
22. Заява про заподіяння шкоди водним ресурсам.
23. Договір довгострокового тимчасового користування лісами.
24. Заява про заподіяння шкоди внаслідок незаконного добування гравію.
25. Рішення про створення рекреаційної зони.

26. Вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності за екологічний злочин (ст. 245 ККУ).
27. Заява про заподіяння шкоди внаслідок незаконного добування бурштину.
28. Договір оренди ділянки лісового фонду.
29. Рішення про надання у власність земельної ділянки водного фонду.
30. Вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності за екологічний злочин (ст. 246 ККУ).
31. Заява про реєстрацію декларації про відходи.
32. Вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності за екологічний злочин (ст. 248 ККУ).
33. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 58 КпАП).
34. Заява про видачу ліцензії на вид господарської діяльності в галузі екології.
35. Вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності за екологічний злочин (ст. 249 ККУ).
36. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 59 КпАП).
37. Вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності за екологічний злочин (ст. 252 ККУ).
38. Заява на переоформлення ліцензії на вид господарської діяльності в галузі екології.
39. Заява про видачу копії ліцензії на вид господарської діяльності в галузі екології.
40. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 61 КпАП).
41. Заява про видачу дублікату ліцензії на вид господарської діяльності в галузі екології.
42. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 63 КпАП).
43. Заява про видачу лісорубного квитка.
44. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 64 КпАП).
45. Заява про надання водного об'єкта в оренду.
46. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 67 КпАП).
47. Заява про видачу дозволу на спеціальне водокористування.
48. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 70 КпАП).
49. Заява про анулювання дозволу на спеціальне водокористування.
50. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 73 КпАП).
51. Заява на видачу дозволу на проведення робіт на землях водного фонду.
52. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 57 КпАП).
53. Постанова про накладення адміністративного стягнення за екологічне правопорушення.
54. Запит на отримання екологічної інформації.
55. Позовна заява про відшкодування екологічної шкоди.
56. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 77 КпАП).
57. Позовна заява про оскарження відмови надання екологічної інформації.
58. Статут громадського природоохоронного формування.
59. Заява про отримання статусу громадського інспектора з охорони довкілля.
60. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 77¹ КпАП).
61. Позовна заява про визнання недійсним висновку оцінки впливу на довкілля.

62. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 78 КпАП).
63. Заява про екологічні наслідки діяльності.
64. Угода про умови користування надрами з метою будівництва та експлуатація підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин.
65. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 82 КпАП).
66. Договір оренди частини водного об'єкта.
67. Угода про умови користування надрами з метою видобування вуглеводнів.
68. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 83¹ КпАП).
69. Угода про умови користування надрами з метою видобування корисних копалин.
70. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 85 КпАП).
71. Угода про умови користування надрами з метою геологічного вивчення родовищ корисних копалин.
72. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 88¹ КпАП).
73. Угода про умови користування надрами з метою створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення.
74. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 89 КпАП).
75. Заява про намір взяти участь в аукціоні з продажу спеціальних дозволів на користування надрами.
76. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 90 КпАП).
77. Заява на отримання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону.
78. Протокол про вчинення адміністративного екологічного правопорушення (ст. 91 КпАП).
79. Заява на продовження строку дії спеціального дозволу на користування надрами.
80. Акт перевірки дотримання вимог законодавства у сфері видобування корисних копалин.
81. Заява на переоформлення спеціального дозволу на користування надрами.
82. Акт перевірки дотримання вимог законодавства у сфері геологічного вивчення надр.
83. Заява на внесення змін до спеціального дозволу на користування надрами.
84. Акт перевірки дотримання вимог законодавства під час будівництва та експлуатації підземних сховищ нафти та газу.
85. Заява на отримання дублікату спеціального дозволу на користування надрами.
86. Припис за результатами планової перевірки надрокористувача.
87. Договір на використанні водного об'єкту на умовах публічного сервітугу.
88. Розпорядження про припинення робіт з геологічного вивчення та використання надр (зупинення діяльності підприємств, установ, організацій).
89. Договір довгострокового тимчасового користування лісами.
90. Подання на зупинення дії (анулювання) спеціального дозволу на користування надрами.
91. Договір на ведення мисливського господарства.
92. Заява про видачу дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.
93. Подання на поновлення дії спеціального дозволу на користування надрами.
94. Заява про анулювання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

95. Договір купівлі-продажу об'єкту тваринного світу.
96. Заява про видачу посвідчення мисливця та контрольної карти обліку добутої дичини й порушень правил полювання.
97. Рішення про резервування для наступного заповідання цінних природних територій.
98. Договір на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарському водному об'єкті.
99. Клопотання про створення чи оголошення території (об'єкту) природно-заповідного фонду.
100. Договір на використання земельної ділянки на умовах емфітевзису.
101. Заява про видачу дозволу на право здійснення любительського і спортивного рибальства.
102. Договір на використання земельної ділянки на умовах суперфіцію.
103. Повідомлення про проведення планової перевірки дотримання екологічного законодавства.
104. Договір на скидання зворотних вод.
105. Декларація про відходи.
106. Договір оренди на використання мисливських угідь.
107. Дозвіл на проведення робіт на землях водного фонду.
108. Рішення про погодження надання водного об'єкту в оренду.
109. Договір оренди водного об'єкта.
110. Запит на придбання геологічної інформації.
111. Договір про оренду земельної ділянки лісового фонду для розміщення пасіки.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі екзамену.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Поняття екологічного права та перспективи його розвитку.
2. Предмет і метод екологічного права.
3. Принципи та функції екологічного права.
4. Система екологічного законодавства.
5. Система екологічного права.
6. Екологічні правовідносини: поняття та види.
7. Об'єкти екологічного права.
8. Суб'єкти екологічного права.
9. Джерела екологічного права.
10. Кодифіковані нормативні акти в системі джерел екологічного права.
11. Законодавчі акти як джерела екологічного права.
12. Підзаконні нормативно-правові акти в системі екологічного права.
13. Поняття та види екологічних прав громадян.
14. Право громадян на отримання екологічної інформації.
15. Право громадян на проведення громадських слухань.
16. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля.
17. Право громадян на отримання екологічної освіти.
18. Право громадян на здійснення загального природокористування.
19. Право громадян на здійснення спеціального природокористування.
20. Способи захисту екологічних прав громадян.
21. Обов'язки громадян у галузі охорони довкілля.
22. Спеціальні обов'язки громадян у галузі охорони довкілля.
23. Загальна характеристика права власності на природні ресурси .
24. Форми права власності на природні ресурси.

25. Об'єкти права власності на природні ресурси.
26. Суб'єкти права власності на природні ресурси.
27. Зміст права власності на природні ресурси.
28. Підстави виникнення права власності на природні ресурси.
29. Підстави припинення права власності на природні ресурси
30. Правові форми використання природних ресурсів.
31. Суб'єкти права природокористування.
32. Об'єкти права природокористування.
33. Підстави виникнення , зміни та припинення права природокористування.
34. Правове регулювання орендного природокористування.
35. Загальна характеристика управління в галузі охорони довкілля.
36. Поняття та види функції управління в галузі охорони довкілля.
37. Система органів державного управління в галузі охорони довкілля.
38. Правові форми громадського управління в галузі охорони довкілля.
39. Роль оцінки впливу на довкілля у здійсненні господарської діяльності.
40. Роль стратегічної екологічної оцінки у здійсненні господарської діяльності
41. Екологічний аудит: поняття, види та порядок проведення.
42. Екологічний контроль: поняття, завдання, види.
43. Правове регулювання відносин, щодо використання об'єктів, включених до Червоної книги України.
44. Державний моніторинг та державний кадастр як функції управління в галузі охорони довкілля.
45. Правове регулювання сплати екологічного податку.
46. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення.
47. Кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення.
48. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення.
49. Майнова відповідальність за екологічні правопорушення.
50. Поняття і склад екологічного правопорушення.
51. Правовий режим зон надзвичайної екологічної ситуації.
52. Правовий режим територій, забруднених внаслідок Чорнобильської катастрофи.
53. Лісові ресурси як об'єкт екологічних правовідносин.
54. Управління та державний контроль за використанням і охороною лісів.
55. Право лісокористування і його види.
56. Права та обов'язки лісокористувачів.
57. Правове регулювання здійснення рубок в лісах.
58. Правове регулювання здійснення побічного лісокористування.
59. Правове регулювання здійснення побічної лісозаготівлі.
60. Правова охорона лісів.
61. Майнова відповідальність за порушення лісового законодавства.
62. Кримінальна відповідальність за порушення лісового законодавства.
63. Управління та державний контроль за використанням і охороною вод.
64. Право водокористування та його види.
65. Права та обов'язки водокористувачів.
66. Правова охорона вод.
67. Відповідальність за порушення водного законодавства.
68. Надра як об'єкт екологічних правовідносин.
69. Державне управління в галузі використання і охорони надр
70. Право користування надрами та його види.
71. Правові засади надання дозволів на користування надрами.
72. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра.
73. Правові заходи охорони атмосферного повітря.

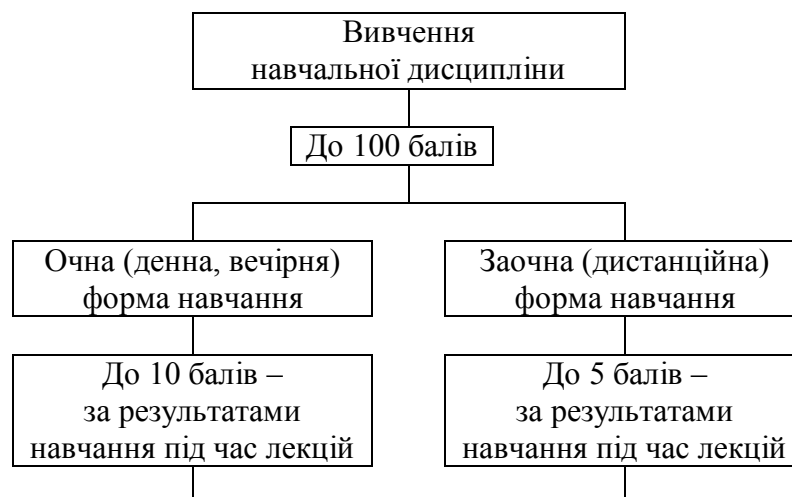
74. Державний управління, контроль та облік природокористувачів, які здійснюють вплив на атмосферне повітря.
75. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.
76. Тваринний світ як об'єкт екологічних правовідносин.
77. Поняття та види користування тваринним світом.
78. Управління та державний контроль за використанням і охороною тваринного світу.
79. Правове регулювання мисливства.
80. Правове регулювання рибальства.
81. Правова охорона об'єктів тваринного світу.
82. Юридична відповідальність за порушення вимог законодавства про тваринний світ.
83. Поняття та форми використання рослинного світу.
84. Поняття та види територій і об'єктів природно-заповідного фонду.
85. Правовий режим національних та біосферних заповідників.
86. Правовий режим використання національних природних парків, заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ.
87. Правовий режим ботанічних садів, дендрологічних, зоологічних парків .
88. Юридична відповідальність за порушення природно-заповідного режиму.
89. Порядок створення та використання рекреаційних зон.
90. Правовий режим використання курортних і лікувально-оздоровчих зон.
91. Порядок створення курортних і лікувально-оздоровчих зон.
92. Правовий режим використання природних ресурсів в межах виключної морської (економічної) зони та континентального шельфу.
93. Правовий режим поводження з відходами.
94. Міжнародне співробітництво України в галузі екології.

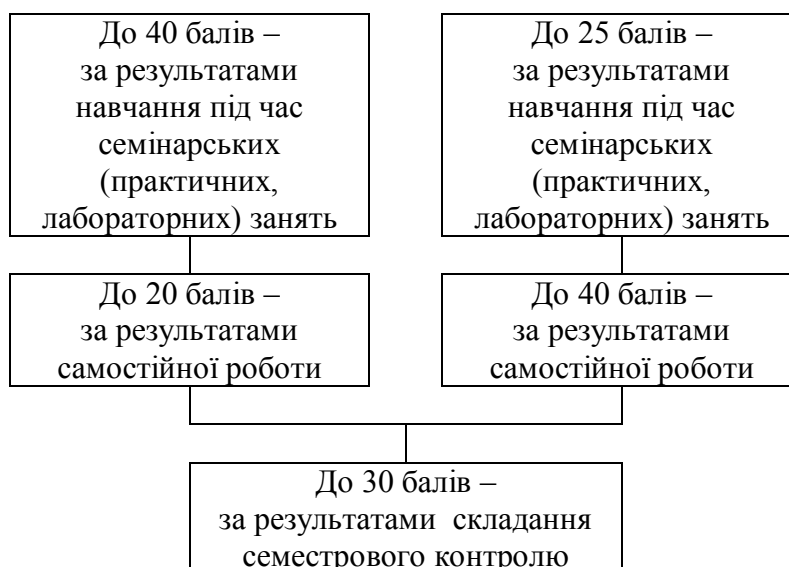
1.6.2. Приклад екзаменаційного білету

1. Кодифіковані нормативно-правові акти як джерела екологічного права.
2. Порядок та підстави екологічного аудиту.
3. Правовий режим національних та біосферних заповідників.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів семестрової оцінки студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 15 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій														
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.	Денна	15	0.7	1.3	2.0	2.7	3.3	4.0	4.7	5.3	6.0	6.7	7.3	8.0	8.7	9.3	10.0

2.3. З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 10 семінарських занять за заочною формою навчання.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п.4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

№ з/п	21 тема	Номер теми																				Усього балів	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		21
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу																						12
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання																						8
	Усього балів																						20

3. Рекомендовані джерела

3.1. Література

1. Балюк, Г. І. Екологічне право України: конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частини) [Текст] : навч. посіб. / Г. І. Балюк. К. : Юрінком Інтер, 2006. 192 с.
2. Балюк Г. І. Законодавство у сфері надзвичайних екологічних ситуацій: історія становлення і сучасний стан / Г. І. Балюк / Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2005. Вип. 67. С. 8-12.
3. Барабаш Н. Теоретико-правові аспекти визначення поняття екологічного вивчення надр. Підприємство, господарство та право. 2019. №4. С. 111 – 116.
4. Васьковська В. Механізм забезпечення права людини на безпеку / В. Васьковська / Право України. 2005. № 9. С. 25—28.
5. Вовк В. Розширення ЕС: вплив на екологічну політику і сталий розвиток / В. Вовк / Незалежний культурологічний часопис. К., 2006. №41. С.72-82.
6. Волик М.П. До розуміння правових термінів: «мисливство і полювання» / М.П. Волик / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск № 2. 2005 р. С. 212 — 214.
7. Волинець А. Відмова органу місцевого самоврядування у продажу земельної ділянки юридичній особі / А. Волинець / Юридичний журнал. 2005. № 5 (35). С.124 — 126.
8. Гвоздик П. Відповідальність за екологічну шкоду, заподіяну внаслідок ядерного інциденту. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 4. С. 49-52.
9. Грушкевич Т. В. Конституційні засади екологічного інформаційного забезпечення / Т. В. Грушкевич / Вісник Донецького національного університету, Сер. В: Економіка і право. Вип. 1. 2011. С. 604 608.
10. Грушкевич Т.В. Доступ до інформації як складова права на екологічну безпеку / Т. В. Грушкевич / Часопис Хмельницького університету управління та права. 2012. № 3. С. 279 — 285.
11. Грушкевич Т.В. Європейські стандарти забезпечення екологічних прав: навчально-методичний посібник / Т.В. Грушкевич. Хмельницький: ЦППК. 2013. 260 с.
12. Грушкевич Т.В. Питання доступу до правосуддя у справах про відшкодування шкоди, завданої внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2009. № 4 (32). С. 64 -69.
13. Грушкевич Т.В. Теоретико-правова характеристика права громадян на відшкодування шкоди, завданої порушенням права на безпечне для життя і здоров'я довкілля / Т. В. Грушкевич / Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». 2011. № 9. С. 82-86.
14. Грушкевич Т.В. Термінологічні проблеми визначення довкілля як об'єкта інформаційно-правового забезпечення. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2011. № 4 (37). С. 265 — 269.

15. Гурська Г. Форми та методи здійснення екологічного аудиту в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2009. № 10. С. 133-135.
16. Деркач А. Питання удосконалення державного контролю у галузі радіаційної та ядерної безпеки. Право України. 2006. № 11. С. 82-86.
17. Дика Ю.В. Адміністративно-правові засади регулювання обмежень прав громадян на екологічну інформацію: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.: 12.00.06. «Природоресурсне право, аграрне право; екологічне право» / Ю.В. Дика. К., 2008. 18 с.
18. Екологічне право України. Загальна частина : підручник М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. К.: ВПЦ "Київський університет", 2021. 190 с.
19. Екологічне право : підручник [А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, А.К. Соколова та ін.] ; за ред. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2021. 552 с.
20. Екологічне право України (загальна частина) : навч.посіб. [Л.В. Мілімко, О.В. Артеменко]; Український державний університет фінансів і міжнародної торгівлі. К.: Компринт, 2015. 288 с.
21. Екологічне право : [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] за ред. А. П. Гетьмана. Х.: Право, 2013. 432 с.
22. Екологічне право України : підруч. [Л. А. Бондар, Н. С. Гавриш, А. Й. Годованюк та ін.] ; за ред. І. І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.
23. Екологічне право : навч. посіб. кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 318 с.
24. Екологічне право України : підручник для студ. вищих навч. закладів / [Л. А. Бондар, Н. С. Гавриш, А. Й. Годованюк та ін.] ; за ред. І. І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.
25. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / [Шемшученко Ю.С., Погорілко В.Ф., Нагребельний В.П.]; за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2005. 848 с.
26. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін. / За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. Харків: Право, 2001.- 479 с.
27. Екологічне право: Особлива частина : навч. посіб. / [О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), І. В. Бригадир, В. А. Зуєв та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – 2-ге вид., змін. / за заг. ред. О. М. Шуміла. Харків, 2017. 384 с.
28. Євстигнєєв А. С. Пропозиції щодо правового регулювання забезпечення екологічної безпеки спеціального природокористування. Часопис Київського університету права. 2017. №3. С. 207-210.
29. Єгоров Ю.В. Екологічна складова у структурі національної безпеки України: державно–управлінський аспект взаємодії / Ю.В. Єгоров // Стратегічні пріоритети. № 4 (13). 2009 р. С. 191- 199.
30. Ємець Л. Адміністративно-правові форми управління у сфері забезпечення екологічної безпеки держави / Л. Ємець // Підприємство, господарство і право. 2017. № 7. С. 62-67.
31. Єрмоленко В. Правове регулювання селекційної діяльності в рослинництві. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 4. С. 53-56.
32. Єрмоленко В. Теоретичні проблеми розмежування галузей екологічного і природоресурсного права. Право України. 2010. №6. С.148-153.
33. Євстигнєєв А. С. Проблеми правового забезпечення екологічної безпеки у сфері спеціального природокористування в Україні автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук: спец.: 12.00.06. «Природоресурсне право, аграрне право; екологічне право» / А.С. Євстигнєєв. К., 2019. 34 с.
34. Завгородня В. Поняття та особливості шкоди, заподіяної порушенням лісового законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 12. С. 96-100.
35. Завірюха М. Правове регулювання загального використання лісових ресурсів в Україні та в зарубіжних країнах. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 6. С. 96-99.

36. Завірюха М. Правова охорона лісів в умовах воєнного часу / Дніпропетровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2022 р. № 3. С. 164 – 167.
37. Заржицький О. Пошук напрямів екологічної безпеки України в умовах розвитку глобалізаційних процесів. Право України. 2004. № 7. С.111-114.
38. Заставська Л.П. Право власності на землю в Україні (розвиток та основні риси) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Л.П. Заставська. К., 2003. 19 с.
39. Земельний кодекс України: наук. практ. коментар / [Андрейцев В.І., Балюк Г.І., Гетьман А.П. та ін.]; за ред. В.І. Семчика. К.: Ін Юре, 2004.- 748 с.
40. Каракаш І. Право поділеної власності на природні ресурси у законодавстві України. Право України. 2001. № 3. С. 82.
41. Каракаш І.І. Природноресурсове право України: навчальний посібник / І.І. Каракаша. — К.:Істина, 2005.- 376 с.
42. Каракаш І.І. Теоретичні проблеми права власності на природні об'єкти та їх ресурсів в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктор. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / І.І. Каракаш. Одеса, 2018. 44с.
43. Кірін Р. Надра як диференційований об'єкт права видобування корисних копалин. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 3. С. 87-90.
44. Ковальський Д.В. Земельно-процесуальні правовідносини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Д.В. Ковальський. Х., 2006. 17 с.
45. Козак З. Проект «Реалізація доступу до екологічної інформації»: перші кроки. Екологія-Право-Людина. 2006. №1(31). С. 32 — 35.
46. Колісниченко К. Трансформація екологічної політики та екологічного права. Право України. 2006. № 10. С. 91-94.
47. Корнякова Н. Поняття відходів за законодавством України та Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз. Право України. 2004. № 5. С. 149-154.
48. Костицький В. Конституційне регулювання охорони довкілля: український та світовий досвід Право України. 2003. № 10. С. 49-52.
49. Костюк Ю. В. Перспективи вдосконалення юридичного механізму реалізації права громадян на відшкодування шкоди, заподіяної екологічним правопорушенням. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2006. № 2. С. 171-181.
50. Костяшкін І. О. До питання реалізації права загального землекористування громадян на землях рекреаційного призначення. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2007. № 2. С. 259-266.
51. Костяшкін І. О. Реалізація права загального землекористування громадян на землях лісового фонду. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2006. № 1. С. 186-191.
52. Костяшкін І. О. Окремі аспекти реалізації права власності на землю Українського народу. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2017. № 63. С. 204-2013.
53. Кошеленко К. В. Юридична відповідальність у сфері правової охорони вод. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Серія Право. Випуск 51. Том 1. С. 164-166.
54. Кравченко С. Перша зустріч Сторін Орхуської конвенції. Вісник екологічної адвокатури. 2002. № 20. С. 5 — 7.
55. Кравченко С. М. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища : підручник / С. М. Кравченко, А. О. Андрусевич, Дж. Бонайн ; під заг. ред. С. М. Кравченко. –Львів : Вид. центр ЛНУ, 2002. 336 с.

56. Краснова М.В. Проблеми компенсації шкоди за екологічним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юр. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / М.В. Краснова. К., 2010. 36 с.
57. Краснова М.В. Науковознавчі аспекти формування екологічного права України. 2017 р. № 1-2. – С. 33-39.
58. Краснова М. В. Формування законодавства про компенсацію екологічної шкоди: історичний та порівняльно-правовий аспекти. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2006. № 3-4. С. 286-293.
59. Левандівський О. Т. Механізм формування екологічного аудиту в Україні. Економіка АПК. 2010. № 7. С. 71-74.
60. Левіна Г. М. Правова охорона та використання рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів диких тварин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Г. М. Левіна. К. 2019. 24с.
61. Литвин О. Кримінально — правовий захист екологічної безпеки. Право України. 2005. № 2. С. 23 — 26.
62. Лозанський В. Правове регулювання водокористування. Право України. 2005. № 12. С. 68-72.
63. Лугина О. Право власності на рослинність на земельних ділянках, межі яких не визначені в натурі (на місцевості) / О. Лугина // Право України. 2008. № 6. С. 91-94.
64. Микієвич М. М. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. / М. М. Микієвич, Н. І. Андрусевич, Т. О. Будякова. Львів : Екоправо-Львів, 2004. 256 с.
65. Місінкевич А. Л. Об'єкти земельних рекультивацийних правовідносин. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право» 2012. №1034. С. 347 — 351.
66. Місінкевич А. Л. Поняття рекультивації земель як юридичної категорії. Науковий вісник Чернівецького університету 2011. Вип. 559. С. 83 — 88.
67. Місінкевич А. Л. Правові основи державної політики у сфері рекультивації земель в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. 2013. Вип. №21. Частина 1. С. 91 — 94.
68. Місінкевич А. Л. Суб'єкти у правовідносинах з рекультивації. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2012. №4. С. 269 — 275.
69. Місінкевич А. Л. Правові проблеми охорони лісів в Україні під час дії воєного стану. Матеріали міжнародного круглого столу. : Ужгородський національний університет. 2022. С. 34 - 38.
70. Місінкевич Л., Місінкевич А. Правові проблеми охорони та відновлення земель під час дії воєнного стану в Україні. Університетські наукові записки. 2022 р. №5-6. С. 27-34.
71. Місінкевич А. Правова охорона Чорного моря в Україні в контексті Євроінтеграції. Університетські наукові записки. 2021 р. № 2. С. 112 – 120.
72. Настіна О. І. Окремі аспекти співвідношення земельного, екологічного, природоресурсного законодавства щодо визначення комунальної власності на природні ресурси. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 2. С. 70-72.
73. Непийвода В. Правові підходи Європейського Союзу до ви рішення проблем охорони і раціонального використання лісів. Право України. 1999. № 10. С. 51-54.
74. Орленко М. І. Актуальні проблеми функціонально-правового забезпечення дозвільної системи у сфері використання та охорони надр в Україні. Часопис Київського університету права. 2017 №4. С.202-207.
75. Пилипенко П. Про право довкілля та його предмет. Вісник Львівського університету. 2009. Вип. 49. С. 190 — 197.
76. Поширення та надання екологічної інформації: правові аспекти. Посібник для державних службовців. / [Алексеева Є.А., Булгакова М.Г., Лозан С.І. та ін.]; за заг. ред. А. Л. Петріва. Львів: ЕПЛ, 2010. — 56 с.

77. Право довкілля (екологічне право): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
78. Правова охорона атмосферного повітря: практичні аспекти / за заг. ред. Т. М. Жиравецького, О. В. Кравченко. Львів : ЕПЛ, 2011. 120 с.
79. Правові форми екологічного контролю: Навчальний посібник / [Краснова М. В., Позняк Е. В., Коваленко Т. П. та ін.]; за ред. М. В. Краснової. К. : Алтера, 2012. 760 с.
80. Провізіон. Т. Правове регулювання спеціальних правових режимів в Україні / Т. Провізіон // Юридичний журнал. 2009. № 2. С. 89 — 91.
81. Проект Екологічного кодексу України / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=17281.
82. Середницька І.А. Екологічне право (в схемах) Альбом схем: Наочний посібник І. А. Середницька. Одеса: ОДУВС, 2016. 81с.
83. Середницька І. А. Екологічне право (в схемах) Альбом схем: Наочний посібник / І. А. Середницька. Одеса: ОДУВС, 2016. 81с.
84. Ситніченко О. М. Актуальні питання правової охорони атмосферного повітря від забруднюючих речовин у відпрацьованих газів транспортних засобів. Юридичний вісник. 2019. № 4 (49). С. 32 – 38.
85. Смолярчук Р. Особливості набуття права приватної власності на ліси за українським законодавством. Підприємство, господарство і право. 2018. № 11. С. 60-65.
86. Разметаєв С., Білоус Р. Механізм правового регулювання порядку здійснення загального користування надрами. Підприємство, господарство та права. 2017. № 6. С. 88-90.
87. Регіональний контекст виконання екологічної складової Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Дослідження. / Кол. авторів: Андрусевич Наталія, Андрусевич Андрій, Баранецький Тарас, Булгакова Мар'яна, Козак Зоряна, Хомякова Ольга Львів 2017. 189с.
88. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Борщевська проти України» від 25 жовтня 2007 р. / Сайт «Правова бібліотека України» URL: <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base16/ukr16480.htm>.
89. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Бочан проти України» від 3 травня 2007 р. / Сайт «База законодавчої та судової інформації». URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.5221.0>.
90. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Остапенко проти України» від 14 червня 2007 р. / Сайт «База законодавчої та судової інформації» URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.5261.0>.
91. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Пономаренко проти України» від 14 червня 2007 р. / Сайт «База законодавчої та судової інформації» URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.5265.0>.
92. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Сокурєнко і Стригун проти України» від 20 липня 2006 р. / Сайт «База законодавчої та судової інформації» URL : http://zakon.nau.ua/doc/?code=974_115.
93. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Чуян проти України» від 15 листопада 2007 р. / Сайт «База законодавчої та судової інформації» URL : http://zakon.nau.ua/doc/?code=974_317.
94. Рябець К. Адміністративно-правове регулювання навколишнього природного середовища і раціональне використання природних ресурсів: актуальні проблеми / К. Рябець // Право України. 2006. №3. С. 97-100.
95. Рябченко Я. Загальні засади використання надр для геологічного вивчення. Право України. 2006. № 7. С. 68-71.
96. Сахно Л. А. Екологічний облік і аудит в реформуванні традиційної системи обліку на підприємстві / Л.А. Сахно // Облік і фінанси АПК. 2009. № 1. — С. 89-92.

97. Ткаченко О. Правова охорона та розвиток рекреаційних природних територій України та країн Балтії (порівняльний аналіз). Актуальні проблеми правознавства. Випуск 4 (12). 2017р. С.230 – 235.

3.1.3. Нормативно-правові акти

1. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР / Відомості Верховної Ради України. 1995. № 24. Ст. 189.
2. Гірничий закон України від 1 січня 2005 р. №1127-XIV/ Відомості Верховної Ради України. 2005. №50. Ст. 433.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III / Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
5. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР / Відомості Верховної Ради України. 1994. № 36. Ст. 340.
6. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. / Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
8. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-XII, в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-IV / Відомості Верховної Ради України. 2006. № 21. Ст. 170.
9. Положення про моніторинг земель: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.1993 р. № 661 / ЗП Уряду України. 1994. № 1. Ст. 5.
10. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16 травня 1995 р. / Відомості Верховної Ради України. 1995. № 21. Ст. 152.
11. Про відходи : Закон України від 5 березня 1998 р. № 187/98 / Відомості Верховної Ради України. 1998. № 36-37. Ст. 242.
12. Про державний земельний кадастр : Закон України від 7 липня 2011 року № 3613-VI / ОВУ. 2011. № 60. Ст. 2405.
13. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. / Відомості Верховної Ради України.—2003. —№ 39. —Ст. 350.
14. Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру : Постанова Кабінету міністрів України від 14 січня 2015 року № 15-2015-п / Відомості Верховної Ради України. 2015. № 15.
15. Про екологічну мережу : Закон України від 24.06.2004 р. № 1864-IV / Відомості Верховної Ради України. 2004. № 45. Ст. 502.
16. Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 393-2014-п / Відомості Верховної Ради України. 2014. № 393.
17. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 року № 275-2017-п / Відомості Верховної Ради України. 2017. № 275.
18. Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України : Постанова Кабінету міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1174-2015-п / Відомості Верховної Ради України. 2015. № 1174.
19. Про затвердження Положення про Міністерство енергетики та природних ресурсів України: Постанова Кабінету міністрів України від 21 січня 2015 року №32-2015-п, в редакції від 18.09.2019 року / Відомості Верховної Ради України. 2015. № 32.
20. Про затвердження Положення про порядок установлення квот на видобуток окремих видів корисних копалин: Постанова Кабінет міністрів України від 22 грудня 1994 року № 862-94п / Відомості Верховної Ради України. 1994. № 862.

21. Про затвердження Санітарних правил в лісах України : Постанова Кабінету міністрів України від 27 липня 1995 року № 555-95п / Відомості Верховної Ради України. 1995. № 555.
22. Про курорти: Закон України від 5 травня 2000 року № 2026-III / Відомості Верховної Ради України. 2000. №50. Ст. 435.
23. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2000 року № 1478-XIII / Відомості Верховної Ради України. 2000. № 18. Ст. 132.
24. Про нафту і газ : Закон України від 30 березня 2004 року № 2665-III / Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 262.
25. Про оренду землі: Закон України від 6.10.1998 р. / Відомості Верховної Ради України. 2004. № 10. Ст. 102.
26. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 26.01.2001 р. / Відомості Верховної Ради України. 2001. № 48. Ст. 252.
27. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. / Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41 Ст. 546.
28. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 18 грудня 2017 р. № 2059-VIII. / Відомості Верховної Ради України.. 2017. № 29. Ст.315.
29. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. / Відомості Верховної Ради України.. 1992. № 34. Ст. 502.
30. Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату : Закон України від 29.10.1996 р. / Відомості Верховної Ради України. 1996. № 50. Ст. 277.
31. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
32. Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами: Закон України від 12.12.2019 р. / Офіційний вісник України. 2020. № 2.
33. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 року № 591-XIV / Відомості Верховної Ради України. 1999. - № 22-23. Ст. 198.
34. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 р. / Відомості Верховної Ради України. 2002. № 14. Ст. 97.
35. Про Червону книгу України: Закон України від 7 лютого 2002 року № 3055-III / Відомості Верховної Ради України. 2002. № 30. Ст. 201.
36. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV / Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.

3.3. Рекомендовані джерела за темами

Тема 1. Поняття, предмет, метод, система і джерела екологічного права

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. / ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР / ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III / ВВР. 2002. № 3-4. Ст. 27.
4. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР / ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
5. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-XII в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-IV / ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
6. Про екологічну мережу: Закон України від 24.06.2004 р. / ВВР. 2004. № 45. Ст. 502.
7. Про охорону атмосферного повітря: Закон України у редакції Закону України від 26.01.2001 р. / ВВР. 2001. № 48. Ст. 252.
8. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. / ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.

9. Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату: Закон України від 29.10.1996 р. / ВВР. 1996. № 50. Ст. 277.
10. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. / ВВР. 2002. № 14. Ст. 97.
11. Про біосферні заповідники в Україні: Указ Президента від 26.11.1993 р. / Урядовий кур'єр. 1993. № 173.
12. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р. № 554 / ЗП України. 1995 № 10. Ст. 252.
13. Положення про порядок охорони суверенних прав України у її виключній (морській) економічній зоні, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.1996 р. № 642 / ЗП України. 1996. № 13. Ст. 366.
14. Державні санітарні правила і норми «Вода питна. Гігієнічні вимоги до якості води централізованого господарсько-питного водопостачання», затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.12.1996 р. № 383, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15.04.1997 р. за № 136/1940 / ОВУ. 1997. Число 16. С. 131.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
2. Гетьман А. Особливості еколого-процесуальних правовідносин / Право України. 1992. № 4-5. С. 50-52.
3. Грушкевич Т. В. Конституційні засади екологічного інформаційного забезпечення / Т. В. Грушкевич / Вісник Донецького національного університету, Сер. В: Економіка і право. Вип. 1. 2011. С. 604-608.
4. Грушкевич Т.В. Доступ до інформації як складова права на екологічну безпеку. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2012. № 3. С. 279 — 285.
5. Грушкевич Т.В. Європейські стандарти забезпечення екологічних прав: навчально-методичний посібник / Т.В. Грушкевич. Хмельницький: ЦППК. 2013. 260 с.
6. Грушкевич Т.В. Питання доступу до правосуддя у справах про відшкодування шкоди, завданої внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2009. № 4 (32). С. 64-69.
7. Грушкевич Т.В. Теоретико-правова характеристика права громадян на відшкодування шкоди, завданої порушенням права на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». 2011. № 9. С. 82-86.
8. Грушкевич Т.В. Термінологічні проблеми визначення довкілля як об'єкта інформаційно-правового забезпечення. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2011. № 4 (37). С. 265 — 269.
9. Дмитренко І.А. Екологічне право України: Підручник. — 2-е вид., перероб. та доп. — К.: Юрінком Інтер, 2001. — 352 с.
10. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
11. Екологічне право України (загальна частина): Навчальний посібник / В.К. Попов, М.В. Шульга, С.В. Разметаєв. Харків: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 1995. — 176 с.
12. Колісниченко К., Мартинюк О. Трансформація екологічної політики та екологічного права. Право України. 2006. № 10. С. 91-94.
13. Костицький В. Екологічна криза і складові її подолання // Право України. — 1998. — № 4. — С. 33.
14. Костицький В. Екологічна функція держави та економіко-правовий механізм охорони довкілля. Право України. 2004. № 1. С. 147-149.

15. Костицький В. Екологічне право України: деякі проблеми теорії та кодифікації / Право України. 1998. № 1. С. 67.
16. Костицький В. Конституційне регулювання охорони довкілля: український та світовий досвід / Право України. 2003. № 10. С. 49-52.
17. Кравченко С. М. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища : підручник / С. М. Кравченко, А. О. Андрусевич, Дж. Бонайн ; під заг. ред. С. М. Кравченко. –Львів : Вид. центр ЛНУ, 2002. 336 с.
18. Кравченко С. Конвенція про доступ до інформації та участь громадськості в прийнятті рішень у сфері навколишнього середовища. Право України. 1998. № 6. С. 115.
19. Краснова М.В. Конституція України та екологічні права громадян. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Юридичні науки. Вип. 37. 2000. С. 12-16.
20. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. — К.: Юридична книга, 2001. — 392 с.
21. Микієвич М. М. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. / М. М. Микієвич, Н. І. Андрусевич, Т. О. Будякова. Львів : Екоправо-Львів, 2004. 256 с.
22. Наливайко Л. Р. Конституційно-правові засади та зміст екологічної функції української держави Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2006. № 1. С. 181-186.
23. Настіна О. І. Окремі аспекти співвідношення земельного, екологічного, природоресурсного законодавства щодо визначення комунальної власності на природні ресурси. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 2. С. 70-72.
24. Непийвода В. Проблеми вдосконалення української термінології у галузі екологічного права. Право України. 2003. № 11. С. 76 — 81.
25. Орлов М. Проблеми захисту природних прав людини і юридичних осіб у сфері екології. Вісник Академії правових наук України. 2002. №2 (29). С.114 — 124.
26. Орлов М. Стан правового і наукового забезпечення стійкого розвитку України. Право України. 2005. № 12. С. 105 — 109.
27. Пилипенко П. Про право довкілля та його предмет. Вісник Львівського університету. 2009. Вип. 49. С. 190 — 197.
28. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.

Тема 2. Екологічні права та обов'язки громадян

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III ВВР. 2002. № 3-4. Ст. 27.
4. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. від 07.12.1984 р. № 8073-Х Верховна Рада України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
7. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-XII в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-IV ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.

9. Про виключну (морську) економічну зону: Закон України від 16.05.1995 р. ВВР. 1995. № 21. Ст. 152.
10. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 р. ВВР. 1995. № 12. Ст. 81.
11. Про екологічну мережу: Закон України від 24.06.2004 р. ВВР. 2004. № 45. Ст. 502.
12. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000 р. ВВР. 2000. № 42. Ст. 348.
13. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. ВВР. 2000. № 50. Ст. 435.
14. Про мисливське господарство і полювання: Закон України від 22.02.2000 р. ВВР. 2000. № 18. Ст. 132.
15. Про охорону атмосферного повітря: Закон України у редакції Закону України від 26.01.2001 р. ВВР. 2001. № 48. Ст. 252.
16. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. ВВР. 2003. № 39. Ст. 349.
17. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
18. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. ВВР. 1999. № 22-23. Ст. 198.
19. Про тваринний світ Закон України від 13.12.2001 р. ВВР. 2002. № 14. Ст. 97.
20. Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, затв. наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 18.12.2003 р. № 168 ОВУ. 2004. № 6. Ст. 357.

Література:

1. Барабашова Н. Право на безпечне середовище: проблеми розвитку регіону // Право України. 2006. № 1. С. 124 — 128.
2. Дмитренко І.А. Екологічне право України: Підручник. — 2-е вид., перероб. та доп. — К.: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
3. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
4. Кравченко С., Андрусевич А. Розвиток екологічних прав у міжнародному праві // Право України. 2001. № 2. С. 133-137.
5. Кушакова Н. Конституційне право на інформацію в Україні: сучасний підхід // Право України. 2002. № 12. С. 51-55.
6. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
7. Мороз Г. Визначення поняття «громадськість» у контексті природоохоронної діяльності/ Право України. 2004. № 8. С. 100-104.
8. Науково-практичний коментар Закону України "Про охорону атмосферного повітря" [Текст] / [Г. І. Балюк та ін.]; за ред. Г. І. Балюк, чл.-кор. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. ; Нац. акад. прав. наук України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Юрид. ф-т, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. - К. : Юрінком Інтер, 2011. - 328 с.
9. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / Н. О. Багай, Н. Р. Кобецька, І. В. Мироненко [та ін.] ; за заг. ред. Н. Р. Кобецької. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 360 с.
10. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України [Текст] / Акад. прав. наук України [та ін.] ; Балюк Г. І. [та ін.] ; за ред. Г. І. Балюк, д-ра юрид. наук, проф. - К. : Юрінком Інтер, 2010. - 367 с.
11. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», від 25.06.91, № 1264–XII зі змінами і доповненнями [Текст] / за заг. ред. О. М. Шуміла. Х. : Фактор, 2006. 592 с.

12. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
13. Регіональний контекст виконання екологічної складової Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Дослідження. / Кол. авторів: Андрусевич Наталія, Андрусевич Андрій, Баранецький Тарас, Булгакова Мар'яна, Козак Зоряна, Хомякова Ольга Львів 2017. 189с.
14. Степашко В. Реалізація екологічних прав громадян/ Право України. 2005. № 9. С. 28 — 32.
15. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля/ [Бонайн Дж., Алексеєва Є., Кравченко О. та ін.] ; за заг. ред. О. Кравченко ; МБО «Екологія-Право-Людина». Львів : [Б.в.], 2014. 136 с.
16. Черкашина М. Поняття та класифікація юридичних гарантій екологічних прав громадян/ Підприємництво, господарство і право. 2004. № 11. С. 82-84.

Тема 3. Право власності на природні ресурси

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III / ВВР. 2002. № 3-4. Ст. 27.
4. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР / ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
5. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-XII в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-IV/ ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
6. Про виключну (морську) економічну зону: Закон України від 16.05.1995 р. ВВР. 1995. № 21. Ст. 152.
7. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. ВВР. 2000. № 50. Ст. 435.
8. Про мисливське господарство і полювання: Закон України від 22.02.2000 р. ВВР. 2000. № 18. Ст. 132.
9. Про охорону атмосферного повітря: Закон України у редакції Закону України від 26.01.2001 р. / ВВР. 2001. № 48. Ст. 252.
10. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. / ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
11. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. / ВВР. 1992. № 34. Ст. 502.
12. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. / ВВР. 1999. № 22-23. Ст. 198.
13. Про тваринний світ Закон України від 13.12.2001 р. / ВВР. 2002. № 14. Ст. 97.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право. Курс лекцій: навчальний посібник. К.: Вентурі, 1996.
2. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
3. Воскобійник М. До питання про поняття і сутність права комунальної власності на землю Підприємництво, господарство і право. 2005. № 1.
4. Екологічне право України (загальна частина): Навчальний посібник / В.К. Попов, М.В. Шульга, С.В. Разметаєв. Харків: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 1995. — 176 с.
5. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред. Ю.С.Шемчушенка.- К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.

6. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
7. Каракаш І. Право поділеної власності на природні ресурси у законодавстві України// Право України. 2001. № 3. С. 82.
8. Костяшкін І. О. Окремі аспекти реалізації права власності на землю Українського народу. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2017. № 63. С. 204-213.
9. Лугина О. Право власності на рослинність на земельних ділянках, межі яких не визначені в натурі (на місцевості). Право України. 2008. № 6. С. 91-94.
10. Науково-практичний коментар Закону України "Про охорону атмосферного повітря" [Текст] / [Г. І. Балюк та ін.]; за ред. Г. І. Балюк, чл.-кор. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. ; Нац. акад. прав. наук України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Юрид. ф-т, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. - К. : Юрінком Інтер, 2011. - 328 с.
11. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / Н. О. Багай, Н. Р. Кобецька, І. В. Мироненко [та ін.] ; за заг. ред. Н. Р. Кобецької. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 360 с.
12. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України [Текст] / Акад. прав. наук України [та ін.] ; Балюк Г. І. [та ін.] ; за ред. Г. І. Балюк, д-ра юрид. наук, проф. - К. : Юрінком Інтер, 2010. - 367 с.
13. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», від 25.06.91, № 1264–ХІІ зі змінами і доповненнями [Текст] / за заг. ред. О. М. Шуміла. Х. : Фактор, 2006. 592 с.
14. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Вашишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
15. Циліорик Р. Право приватної власності на земельні ділянки для ведення органічного землеробства. Підприємство, господарство і право. 2019. №9. С. 95 – 99.
16. Шем'яков О., Хохлова І. Право власності на надра і техногенні мінеральні утворення. Право України. 2004. № 11. С. 75-78.
17. Шершун С. Право власності на ліс. Право України. 2004. № 12. С. 75-79.

Тема 4. Правове регулювання використання природних ресурсів

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Водний кодекс України. ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
3. Гірничий закон України від 6.10.1999 р. ВВР. 1999. № 50. Ст. 433.
4. Земельний кодекс України ВВР. 2002. № 3-4. Ст. 27.
5. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-ХІІ в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-IV ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
6. Про виключну (морську) економічну зону: Закон України від 16.05.1995 р. ВВР. 1995. № 21. Ст. 152.
7. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. ВВР. 2000. № 50. Ст. 435.
8. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 р. ВВР. 2000. № 36. Ст. 299.
9. Про мисливське господарство і полювання: Закон України від 22.02.2000 р. ВВР. 2000. № 18. Ст. 132.
10. Про охорону атмосферного повітря: Закон України у редакції Закону України від 26.01.2001 р. ВВР. 2001. № 48. Ст. 252.
11. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. ВВР. 2003. № 39. Ст. 349.
12. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.

13. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. ВВР. 1999. № 22-23. Ст. 198.
14. Про тваринний світ Закон України від 13.12.2001 р. ВВР. 2002. № 14. Ст. 97.
15. Порядок ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2001 р. № 1655 ОВУ. 2001. № 51. Ст. 2274.
16. Порядок ведення державного обліку і кадастру рослинного світу, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 р. № 195. ОВУ 2006. № 8. Ст. 452.
17. Порядок здійснення державного моніторингу вод, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 р. № 815. ЗП України. 1996. № 15. Ст. 403.
18. Порядок користування землями водного фонду, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.05.1996 р. № 502 ЗП України. 1996. № 11. Ст. 326.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
2. Білоусов Р. В. Правове регулювання загального користування надрами: автореф. дис. на здобуття ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Білоусова Романа Володимировича. Х., 2017. 22 с.
3. Дмитренко І.А. Екологічне право України: Підручник. — 2-е вид., перероб. та доп. К.: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
4. Дремлюга К. О. Набуття права оренди земельної ділянки: правове регулювання. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2007. № 4. С. 276-279.
5. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник /За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
6. Елькин С. Цели и правовые ограничения охраны, использования и воспроизводства растительного мира в Украине. Підприємництво, господарство і право. 2004. № 4.
7. Євстигнєєв А. С. Проблеми правового забезпечення екологічної безпеки у сфері спеціального природокористування в Україні автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук: спец.: 12.00.06. «Природоресурсне право, аграрне право; екологічне право» / А.С. Євстигнєєв. К., 2019. 34 с.
8. Костицький В. Плата за природокористування (економіко-правові питання) Право України. 1997. № 8. С. 35-38.
9. Костяшкін І. О., Лисоконь А. С. До питання реалізації права загального землекористування громадян на землях рекреаційного призначення. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2007. № 2. С. 259-266.
10. Костяшкін І. О. Реалізація права загального землекористування громадян на землях лісового фонду. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2006. № 1. С. 186-191.
11. Костяшкін І. О. Правове регулювання реалізації права загального землекористування громадян на землях водного фонду. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2004. № 4. С. 157-162.
12. Лазаренко Я. Правові питання охорони озера Сиваш. Право України. 2001. № 11. С. 128.
13. Лозанський В. Правове регулювання водокористування. Право України. 2005. № 12. С. 68-72.
14. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. — К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
15. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2001.

16. Науково-практичний коментар Закону України "Про охорону атмосферного повітря" [Текст] / [Г. І. Балюк та ін.]; за ред. Г. І. Балюк, чл.-кор. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. ; Нац. акад. прав. наук України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Юрид. ф-т, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. - К. : Юрінком Інтер, 2011. - 328 с.
17. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / Н. О. Багай, Н. Р. Кобецька, І. В. Мироненко [та ін.]; за заг. ред. Н. Р. Кобецької. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 360 с.
18. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України [Текст] / Акад. прав. наук України [та ін.]; Балюк Г. І. [та ін.]; за ред. Г. І. Балюк, д-ра юрид. наук, проф. - К. : Юрінком Інтер, 2010. - 367 с.
19. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», від 25.06.91, № 1264–ХІІ зі змінами і доповненнями [Текст] / за заг. ред. О. М. Шуміла. Х. : Фактор, 2006. 592 с.
20. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.]; за ред. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
21. Попов В., Гетьман А. Правові проблеми використання і охорони рослинного світу. Право України. 2000. № 1. С. 51-54.
22. Разметаев С., Білоус Р. Механізм правового регулювання порядку здійснення загального користування надрами. Підприємство, господарство та права. 2017. № 6. С. 88-90.
23. Рябченко Я. Загальні засади використання надр для геологічного вивчення. Право України. 2006. № 7. С. 68-71.
24. Січна Л. Право користування атмосферним повітрям. Право України. 1999. № 11. С. 61-64.
25. Тихий П. Дика фауна як об'єкт екологічних правовідносин. Право України. 1999. № 2.
26. Ткаченко О. Право користування природними ресурсами рекреаційних зон // Право України. 1999. № 5. С. 62.
27. Філатова В. Деякі питання правового регулювання використання надр для геологічного вивчення. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 7.

Тема 5. Правові засади управління в галузі екології

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Бюджетний кодекс. ВВР. 2001. № 37-38. Ст. 189.
3. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
4. Гірничий закон України від 6.10.1999 р. ВВР. 1999. № 50. Ст. 433.
5. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-ІІІ. ВВР. 2002. № 3-4. Ст. 27.
6. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
7. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-ХІІ в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-ІV. ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
8. Положення про державну систему моніторингу довкілля, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 р. № 391. ОВУ. 1998. № 13. Ст. 495.
9. Про виключну (морську) економічну зону: Закон України від 16.05.1995 р. ВВР. 1995. № 21. Ст. 152.
10. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 р. ВВР. 1998. № 36-37. Ст. 242.
11. Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки: Закон України від 24.06.2004 р. ВВР. 2004. № 46. Ст. 511.

12. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. ВВР. 2003. № 39. Ст. 350.
13. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії: Закон України від 11.01.2000 р. ВВР. 2000. № 9. Ст. 68.
14. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 р. ВВР. 2005. № 48. Ст. 483.
15. Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004 р. ВВР. 2004. № 45. Ст. 500.
16. Про екологічну мережу: Закон України від 24.06.2004 р. ВВР. 2004. № 45. Ст. 502.
17. Про захист рослин Закон України від 14.10.1998 р. ВВР. 1998. № 50-51. Ст. 310.
18. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. ВВР. 2000. № 50. Ст. 435.
19. Про охорону атмосферного повітря: Закон України у редакції Закону України від 26.01.2001 р. ВВР. 2001. № 48. Ст. 252.
20. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. ВВР. 2003. № 39. Ст. 349.
21. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
22. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. ВВР. 1999. № 22-23. Ст. 198.
23. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 01.12.2005 р. ВВР. 2005. № 12. Ст. 101.
24. Про тваринний світ Закон України від 13.12.2001 р. ВВР. 2002. № 14. Ст. 97.
25. Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002 р. ВВР. 2002. № 30. Ст. 201.
26. Положення про державний геологічний контроль за веденням робіт по геологічному вивченню надр України: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.1994 р. № 801. ЗП України. 1995. № 2. Ст. 34.
27. Положення про Зелену книгу України, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1286. ОВУ. 2002. № 36. Ст. 1692.
28. Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2000 р. № 1120. ОВУ. 2000. № 29. Ст. 1217.
29. Положення про порядок ведення державного кадастру тваринного світу: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15.11.1994 р. № 772. ЗП України. 1995. № 1. Ст. 27.
30. Положення про порядок охорони суверенних прав України у її виключній (морській) економічній зоні, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.1996 р. № 642. ЗП України. 1996. № 13. Ст. 366.
31. Порядок ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2001 р. № 1655 ОВУ. 2001. № 51. Ст. 2274.
32. Порядок державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.1995 р. № 75 ЗП України. 1995. № 4. Ст. 99.
33. Порядок здійснення державного моніторингу вод, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 р. № 815. ЗП України. 1996. № 15. Ст. 403.

Література:

1. Баб'як О.С., Біленчук П.Д., Чирва Б.О. Екологічне право України: Навч. посібник. К., 2000.
2. Бейкун А. Управлінсько-правові аспекти державної природо ресурсної політики. Право України. 2006. № 10. С. 115-119.
3. Деркач А. Питання удосконалення державного контролю у галузі радіаційної та ядерної безпеки. Право України. 2006. № 11. С. 82-86.

4. Дмитренко І.А. Екологічне право України: Підручник. 2-е вид., перероб. та доп. К.: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
5. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
6. Екологічне право України (загальна частина): Навчальний посібник / В.К. Попов, М.В. Шульга, С.В. Разметаєв. Харків: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 1995. 176 с.
7. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
8. Заєць О.І., Позняк Е.В., Шомпол О.А. Правові проблеми формування системи органів управління в галузі екології. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2007. № 12. – С. 34-44; 2008. № 2. С. 45-55; 2008. № 3. С. 64 – 71.
9. Заржицький О. Проблеми вдосконалення правових засад регіональної екологічної політики. Право України. 2003. № 3. С. 75-78.
10. Заржицький О. Юридична природа екологічної політики як об'єкт правового регулювання. Право України. 2003. № 6. С. 26-29.
11. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
12. Науково-практичний коментар Закону України "Про охорону атмосферного повітря" [Текст] / [Г. І. Балюк та ін.]; за ред. Г. І. Балюк, чл.-кор. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. ; Нац. акад. прав. наук України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Юрид. ф-т, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. - К. : Юрінком Інтер, 2011. - 328 с.
13. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / Н. О. Багай, Н. Р. Кобецька, І. В. Мироненко [та ін.] ; за заг. ред. Н. Р. Кобецької. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 360 с.
14. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України [Текст] / Акад. прав. наук України [та ін.] ; Балюк Г. І. [та ін.] ; за ред. Г. І. Балюк, д-ра юрид. наук, проф. - К. : Юрінком Інтер, 2010. - 367 с.
15. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», від 25.06.91, № 1264–ХІІ зі змінами і доповненнями [Текст] / за заг. ред. О. М. Шуміла. Х. : Фактор, 2006. 592 с.
16. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
17. Трофанчук Т. Система правового забезпечення стандартизації в сфері охорони довкілля та перспективи її розвитку. Право України. 2003. № 6. С. 29-33.

Тема 6. Економіко-правовий механізм у галузі екології

Нормативні джерела:

1. Про екологічну мережу: Закон України від 24.06.2004 р. ВВР. 2004. № 45. Ст. 502.
2. Про охорону атмосферного повітря: Закон України у редакції Закону України від 26.01.2001 р. ВВР. 2001. № 48. Ст. 252.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
4. Про планування і забудову територій: Закон України від 20.04.2000 р. ВВР. 2000. № 31. Ст. 250.
5. Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, що

мають загальнодержавне значення: Закон України від 08.09.2005 р. ВВР. 2005. № 51. Ст. 555.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
2. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навчальний та науково-практичний посібник / В.І. Андрейцев. К.: Знання-Прес, 2002. 332 с.
3. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
4. Екологічне право України (загальна частина): Навчальний посібник / В.К. Попов, М.В. Шульга, С.В. Разметаєв. Харків: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 1995. 176 с.
5. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
6. Костицький В. Екологічна функція держави та економіко-правовий механізм охорони довкілля . Право України. 2004. № 1. С. 147-149.
7. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
8. Трофанчук Т. Система правового забезпечення стандартизації в сфері охорони довкілля та перспективи її розвитку. Право України. 2003. № 6. С. 29-33.
9. Турлова О. Критерії визначення поняття «збір за забруднення навколишнього природного середовища». Право України. 2002. № 2. С. 107-111.

Тема 7. Юридична відповідальність в галузі екології

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. // ВВР. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. ВВР. 2002. № 3-4. Ст. 27.
4. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
5. Кодекс законів про працю України. URL: // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. від 07.12.1984 р. № 8073-X. Верховна Рада України. URL: : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
8. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-XII в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-IV. ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.
10. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
11. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. ВВР. 1999. № 22-23. Ст. 198.
12. Про тваринний світ Закон України від 13.12.2001 р. ВВР. 2002. № 14. Ст. 97.

Література:

1. Боровська І. А. Відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2002. № 2. С. 203-207.
2. Боровська І. Право фізичних осіб на відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Право України. 2004. № 9. С. 58-60.
3. Боротьба з екологічними злочинами: Кримінально-правове і кримінологічне дослідження / Ред. Ф. А. Лопушанський. К.: Наукова думка, 1994. 148 с.
4. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля України: Проблеми теорії, застосування та розвитку кримінального законодавства. – К.: Верховна Рада України. Інститут законодавства, 2002. 660с.
5. Гвоздик П. Відповідальність за екологічну шкоду, заподіяну внаслідок ядерного інциденту/ Підприємництво, господарство і право. 2005. № 4. С. 49-52.
6. Давиденко Г.І. Цивільна відповідальність за шкоду, заподіяну природі/ Вісник Верховного суду України. 1999. № 1.
7. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
8. Завгородня В. Поняття та особливості шкоди, заподіяної порушенням лісового законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 12. С. 96-100.
9. Ільїна О. Відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосфери (озонового шару). Право України. 1998. № 9. С. 38.
10. Іщенко О.М., Матвійчук В.К., Єросова І.Ю. Кримінально-правовий захист атмосферного повітря: Навчальний посібник. К.: РВВ МВС України, 1994. 64 с.
11. Краснова М.В. Проблеми компенсації шкоди за екологічним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юр. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право»/ М.В. Краснова. К., 2010. 36 с.
12. Краснова М. В. Формування законодавства про компенсацію екологічної шкоди: історичний та порівняльно-правовий аспекти. М.В. Краснова. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2006. № 3-4. С. 286-293.
13. Корнякова Т. Покарання як міра відображення ступеня тяжкості та суспільної небезпечності злочинів у сфері довкілля. Право України. 2008. № 8. С. 92-97.
14. Костюк Ю. В. Перспективи вдосконалення юридичного механізму реалізації права громадян на відшкодування шкоди, заподіяної екологічним правопорушенням. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2006. № 2. С. 171-181.
15. Котелевець А. Особливості правозастосовчої практики судів у сфері екології. Право України. 2002. № 4. С. 53-55.
16. Краснова М. Теоретико-правові засади запобіжних заходів компенсації шкоди за екологічним законодавством України. Право України. 2007. № 8. С. 85-92.
17. Краснова М. В. Формування законодавства про компенсацію екологічної шкоди: історичний та порівняльно-правовий аспекти. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2006. № 3-4. С. 286-293.
18. Куян І. Проблеми кваліфікації екологічних правопорушень. Право України. 1999. № 8. С. 71-74.
19. Литвин О. Кримінально — правовий захист екологічної безпеки. Право України. 2005. № 2. С. 23 — 26.
20. Матвійчук Валерій. Час і місце вчинення злочинів, що стосуються навколишнього природного середовища, за КК 1960 та 2001 років. Юридична Україна. 2006. № 9. С. 78-81.

21. Мельник П. Кримінально-правова відповідальність за незаконну порубку лісу: окремі питання. Право України. 2001. № 6. С. 84-87.
22. Науково-практичний коментар Закону України "Про охорону атмосферного повітря" [Текст] / [Г. І. Балюк та ін.]; за ред. Г. І. Балюк, чл.-кор. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. ; Нац. акад. прав. наук України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Юрид. ф-т, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. - К. : Юрінком Інтер, 2011. - 328 с.
23. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / Н. О. Багай, Н. Р. Кобецька, І. В. Мироненко [та ін.]; за заг. ред. Н. Р. Кобецької. – К. : Юрінком Інтер, 2010. 360 с.
24. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України [Текст] / Акад. прав. наук України [та ін.]; Балюк Г. І. [та ін.]; за ред. Г. І. Балюк, д-ра юрид. наук, проф. - К. : Юрінком Інтер, 2010. - 367 с.
25. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», від 25.06.91, № 1264–ХІІ зі змінами і доповненнями [Текст] / за заг. ред. О. М. Шуміла. Х. : Фактор, 2006. 592 с.
26. Орлова В. Наукові проблеми визначення екологічної шкоди здоров'ю громадян і обґрунтування її відшкодування. Орлова В. Юридична Україна. 2003. № 11. С. 49 -54.
27. Орлова В. Правові форми відшкодування екологічної шкоди життю й здоров'ю громадян при здійсненні техногенно-небезпечних видів діяльності. Орлова В. Юридична Україна. 2004. № 8. С. 70 -73.
28. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.]; за ред. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
29. Решетник Л. Правові проблеми юридичної відповідальності в галузі екології. Право України. 2003. № 8. С. 81-84.
30. Сурілова (Плотнікова) О. Актуальні проблеми екологічної відповідальності за порушення законодавства про охорону і використання надр. Право України. 2001. № 5. С. 81-84.
31. Хіміч О. Адміністративно-екологічне правопорушення: проблемні питання. Право України. 2003. № 4. С. 68-72.
32. Хіміч О. Взаємозв'язок екологічної безпеки із законністю: окремі аспекти. Право України. 2003. № 11. С. 65 – 67.

Тема 8. Правові форми забезпечення екологічної безпеки

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Водний кодекс України. ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
3. Гірничий закон України від 6.10.1999 р. ВВР. 1999. № 50. Ст. 433.
4. Кодекс України про надра. ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
5. Загальнодержавна програма поводження з токсичними відходами, затверджена Законом України від 14.09.2000 р. ВВР. 2000. № 44. Ст. 374.
6. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 р. ВВР. 1995. № 12. Ст. 81.
7. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 р. ВВР. 1998. № 36-37. Ст. 242.
8. Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки: Закон України від 24.06.2004 р. ВВР. 2004. № 46. Ст. 511.
9. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії: Закон України від 11.01.2000 р. ВВР. 2000. № 9. Ст. 68.

10. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 р. ВВР. 2005. № 48. Ст. 483.
11. Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004 р. ВВР. 2004. № 45. Ст. 500.
12. Про екологічну мережу: Закон України від 24.06.2004 р. ВВР. 2004. № 45. Ст. 502.
13. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 р. ВВР. 2000. № 36. Ст. 299.
14. Про охорону атмосферного повітря: Закон України у редакції Закону України від 26.01.2001 р. ВВР. 2001. № 48. Ст. 252.
15. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
16. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 06.04.2000 р. ВВР. 2000. № 28. Ст. 222.
17. Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, що мають загальнодержавне значення: Закон України від 08.09.2005 р. ВВР. 2005. № 51. Ст. 555.
18. Про правовий режим надзвичайного стану від 16.03.2000 р. ВВР. 2000. № 23. Ст. 176.
19. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27.02.1991 р. ВВР УРСР. 1991. № 16. Ст. 198.
20. Про стан виконання законодавства у сфері поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення: постанова Верховної Ради України від 06.10.2005 р. № 2967-IV. ВВР. 2005. № 49. Ст. 525.
21. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 01.12.2005 р. ВВР. 2005. № 12. Ст. 101.
22. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затв. Постановою Верховної Ради України від 05.03.1998 р. ВВР. 1998. № 38-39. Ст. 248.
23. Про невідкладні заходи щодо захисту громадян України від наслідків Чорнобильської катастрофи: Постанова Верховної Ради України від 01.08.1990 р. ВВР. 1990. № 30.
24. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР. ВВР. 1998. № 38-39. Ст. 248.
25. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 05.06.1997 р. № 320/97-ВР. ВВР. 1997. № 29. Ст. 194.
26. Про впровадження системи збирання, сортування, транспортування, переробки та утилізації відходів як вторинної сировини: постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 р. № 915. ОВУ. 2001. № 31. Ст. 1412.
27. Інструкція про порядок та критерії взяття на державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря, видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, затверджено наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.05.2002 р. № 177, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22.05.2002 р. за № 445/6733. ОВУ. 2002. № 22. Ст. 1074.

Література:

1. Андрейцев В.І., Лапчук Т.І. Екологічна безпека і її конституційне забезпечення // Голос України. 1994. 15 квітня.
2. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навчальний та науково-практичний посібник / В.І. Андрейцев. К.: Знання-Прес, 2002. 332 с.
3. Антонюк У. В. Державний контроль і нагляд щодо забезпечення екологічної безпеки у процесі діяльності залізничного транспорту. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2007. № 4. С. 270-276.
4. Барабашова Н. Забезпечення екологічної безпеки: розвиток галузевого підходу в екологічному законодавстві. Право України. 2001. № 6. С. 78.
5. Барабашова Н. Право на безпечне середовище: проблеми розвитку регіону/ Право України. 2006. № 1. С. 124 — 128.
6. Бейкун А. Управлінсько-правові аспекти державної природоресурсної політики // Право України. 2006. № 10. С. 115-119.
7. Деркач А. Питання удосконалення державного контролю у галузі радіаційної та ядерної безпеки. Право України. 2006. № 11. С. 82-86.
8. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
9. Євстигнєєв А. С. Пропозиції щодо правового регулювання забезпечення екологічної безпеки спеціального природокористування. Часопис Київського університету права. 2017. №3. С. 207-210.
10. Єгоров Ю.В. Екологічна складова у структурі національної безпеки України: державно–управлінський аспект взаємодії. Стратегічні пріоритети. № 4 (13). 2009 р. С. 191- 199.
11. Ємець Л. Адміністративно-правові форми управління у сфері забезпечення екологічної безпеки держави. Підприємство, господарство і право. 2017. № 7. С. 62-67.
12. Заржицький О. Пошук напрямів екологічної безпеки України в умовах розвитку глобалізаційних процесів. Право України. 2004. № 7. С.111-114.
13. Заржицький О. Проблеми вдосконалення правових засад регіональної екологічної політики. Право України. 2003. № 3. С. 75-78.
14. Заржицький О. Юридична природа екологічної політики як об'єкт правового регулювання. Право України. 2003. № 6. С. 26-29.
15. Корнякова Н. Поняття відходів за законодавством України та Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз. Право України. 2004. № 5. С. 149-154.
16. Костицький В. Екологічна функція держави та економіко-правовий механізм охорони довкілля. Право України. 2004. № 1. С. 147-149.
17. Медведєва М. Стан та перспективи правового регулювання біотехнологічної діяльності в Україні. Право України. 2004. № 8. С. 95-99.
18. Мельничук Н. Правові аспекти генно-інженерної діяльності в Україні. Підприємство, господарство і право. 2003. № 2. С. 42-43.
19. Орлов М. Стан правового і наукового забезпечення стійкого розвитку України. Право України. 2005. № 12. С. 105 — 109.
20. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
21. Решетник Л. Екологічне страхування як одна із форм відшкодування шкоди, заподіяної порушенням прав громадян на безпечне для їх життя і здоров'я довкілля. Право України. 2002. № 6. С. 78-82.
22. Слепченко Т. Організаційно-правові проблеми забезпечення екологічної безпеки на виробництві. Право України. 2002. № 5. С. 68-72.
23. Фролов М. Екологічний ризик у регулятивних правовідносинах екологічної безпеки. Право України. 2000. № 9. С. 94-98.

Тема 9 Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій

Нормативні джерела:

1. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000 р. ВВР. 2000. № 42. Ст. 348.
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
3. Про планування і забудову територій: Закон України від 20.04.2000 р. ВВР. 2000. № 31. Ст. 250.
4. Про правовий режим надзвичайного стану від 16.03.2000 р. ВВР. 2000. № 23. Ст. 176.
5. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27.02.1991 р. ВВР УРСР. 1991. № 16. Ст. 198.
6. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р. № 554. ЗП України. 1995 № 10. Ст. 252.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
2. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навчальний та науково-практичний посібник. К.: Знання-Прес, 2002. 332 с.
3. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
- 4.

Тема 10. Правовий режим використання і охорони земель

Нормативні джерела:

1. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. ВВР. 2002. № 3-4. Ст. 27.
3. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
4. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-XII в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-IV. ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
5. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. ВВР. 2003. № 39. Ст. 350.
6. Про державну експертизу землепорядної документації: Закон України від 17 червня 2004 року. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 38. Ст. 471.
7. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. ВВР. 2000. № 50. Ст. 435.
8. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. ВВР. 2003. № 39. Ст. 349.
9. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
10. Про планування і забудову територій: Закон України від 20.04.2000 р. ВВР. 2000. № 31. Ст. 250.
11. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. / ВВР. 1992. № 34. Ст. 502.
12. Комплексна програма захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод на період до 2010 р. та прогноз до 2020 р., затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 03.07.2006 р. № 901. ОВУ. 2006. № 27. Ст. 1942.

13. Порядок здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2004 року № 681. Офіційний вісник України. 2004. № 21. Ст. 1429.

Література:

1. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
2. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
3. Каракаш І. Право поділеної власності на природні ресурси у законодавстві України. Право України. 2001. № 3. С. 82.
4. Лугина О. Право власності на рослинність на земельних ділянках, межі яких не визначені в натурі (на місцевості). Право України. 2008. № 6. С. 91-94.
5. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
6. Місінкевич А. Л. Об'єкти земельних рекультивацийних правовідносин. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право» 2012. №1034. С. 347 — 351.
7. Місінкевич А. Л. Поняття рекультивації земель як юридичної категорії. Науковий вісник Чернівецького університету 2011. Вип. 559. С. 83 — 88.
8. Місінкевич А. Л. Правові основи державної політики у сфері рекультивації земель в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. 2013. Вип. №21. Частина 1. С. 91 — 94.
9. Місінкевич А. Л. Суб'єкти у правовідносинах з рекультивації. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2012. №4. С. 269 — 275.
10. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
11. Турчин-Кукаріна І. Питання підвідомчості спорів, що виникають із земельних правовідносин. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 4. С. 38-41.

Тема 11. Правовий режим використання і охорони лісів

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-ХІІ в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-IV. ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
4. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. ВВР. 1992. № 34. Ст. 502.
5. Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат: Закон України від 07.04.2004 р. ВВР. 2004. № 32. Ст. 383.
6. Порядок використання коштів державного бюджету, які виділяються на створення захисних лісових насаджень та пожезахисних лісових смуг, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2005 р. № 578. ОВУ. 2005. № 28. Ст. 1649; Урядовий кур'єр. 2005. № 137.

7. Правила відтворення лісів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2007 р. № 303. ОВУ. 2007. № 16. Ст. 589.
8. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2008 р., № 665. ОВУ. 2008. № 56. Ст. 1868.
9. Санітарні правила в лісах України: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р. № 555. ЗП України. 1995. № 10. Ст. 253.

Література:

1. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
2. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
3. Завгородня В. Поняття та особливості шкоди, заподіяної порушенням лісового законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 12. С. 96-100.
- 4.Завірюха М. Правове регулювання загального використання лісових ресурсів в Україні та в зарубіжних країнах. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 6. С. 96-99.
5. Логвиненко О. Лісове законодавство в Україні у 18 Ст. Право України. 2002. № 12. С. 140-143.
6. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
7. Мельник П. Кримінально-правова відповідальність за незаконну порубку лісу: окремі питання. Право України. 2001. № 6. С. 84-87.
8. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України [Текст] / Акад. прав. наук України [та ін.] ; Балюк Г. І. [та ін.] ; за ред. Г. І. Балюк, д-ра юрид. наук, проф. - К. : Юрінком Інтер, 2010. - 367 с.
9. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», від 25.06.91, № 1264–ХІІ зі змінами і доповненнями [Текст] / за заг. ред. О. М. Шуміла. Х. : Фактор, 2006. 592 с.
10. Печуляк Ю. Державне управління лісовим господарством України: проблеми і перспективи розвитку. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 10.
11. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
12. Смолярчук Р. Особливості набуття права приватної власності на ліси за українським законодавством. Підприємство, господарство і право. 2018. № 11. С. 60-65.
13. Шершун С. Поняття лісу та інших основних категорій законодавства. Право України. 2004. № 7. С. 65-70.
14. Шершун С. Право власності на ліс. Право України. 2004. № 12. С. 75-79.

Тема 12. Правовий режим використання і охорони вод

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Водний кодекс України. ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
3. Земельний кодекс України. ВВР. 2002. № 3-4. Ст. 27.
4. Кодекс України про надра. ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
5. Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів, затв. Законом України від 22.03.2001 р. ВВР. 2001. № 28. Ст. 135.
6. Про виключну (морську) економічну зону: Закон України від 16.05.1995 р. ВВР. 1995. № 21. Ст. 152.

7. Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства: Закон України від 17.01.2002 р. ВВР. 2002. № 25. Ст. 172.
8. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. ВВР. 2000. № 50. Ст. 435.
9. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
10. Про приєднання України до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер: Закон України від 01.07.1999 р. ВВР. 1999. № 34. Ст. 282.
11. Про ратифікацію Конвенції про охорону підводної культурної спадщини: Закон України від 20.09.2006 р. ВВР. 2006. № 45. Ст. 438.
12. Про ратифікацію Конвенції щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай (Конвенція про охорону ріки Дунай): Закон України від 17.01.2002 р. ВВР. 2002. № 21-22. Ст. 143.
13. Про ратифікацію Протоколу про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року: Закон України від 09.07.2003 р. ВВР. 2004. № 5. Ст. 30.
14. Положення про порядок охорони суверенних прав України у її виключній (морській) економічній зоні, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.1996 р. № 642 ЗП України. 1996. № 13. Ст. 366.
15. Порядок видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 12.07.2005 р. № 557 ОВУ. 2005. № 28. Ст. 1631; Урядовий кур'єр. 2005. № 132. 20 липня.
16. Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08.05.1996 р. № 486 ЗП України. 1996. № 10. Ст. 318.
17. Порядок здійснення державного моніторингу вод, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 р. № 815 ЗП України. 1996. № 15. Ст. 403.
18. Порядок і умови використання рибних та інших водних живих ресурсів виключної (морської) економічної зони України іноземними юридичними і фізичними особами, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.1999 р. № 1490. ОВУ. 1999. № 33. Ст. 1730.
19. Порядок користування землями водного фонду, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.05.1996 р. № 502. ЗП України. 1996. № 11. Ст. 326.
20. Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1287. ОВУ. 2002. № 36. Ст. 1693.
21. Порядок обліку місць масового відпочинку населення на водних об'єктах, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2002 р. № 264. ОВУ. 2002. № 11. Ст. 508.
22. Правила охорони внутрішніх морських вод і територіального моря України від забруднення та засмічення, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 19.02.1996 р. № 269 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 29.03.2002 р. № 431). ОВУ. 2002. № 14. Ст. 741.
23. Правила охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.1999 р. № 465. ОВУ. 1999. № 13. Ст. 518.
24. Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення: постанова Кабінету Міністрів України 23.11.1995 р. № 935. ЗП України. 1996. № 3. Ст. 104.
25. Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів: постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1998 р. № 2024. ОВУ. 1998. № 51. Ст. 1890.

26. Державні санітарні правила і норми «Вода питна. Гігієнічні вимоги до якості води централізованого господарсько-питного водопостачання», затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.12.1996 р. № 383, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15.04.1997 р. за № 136/1940ю ОВУ. 1997. Число 16. С. 131.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
2. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
3. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
4. Кошеленко К. В. Юридична відповідальність у сфері правової охорони вод. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Серія Право.Випуск 51. Том 1. С. 164-166.
5. Лазаренко Я. Правові питання охорони озера Сиваш. Право України. 2001. № 11. С. 128.
6. Лозанський В. Правове регулювання водокористування. Право України. 2005. № 12. С. 68-72.
7. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
8. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / Н. О. Багай, Н. Р. Кобецька, І. В. Мироненко [та ін.] ; за заг. ред. Н. Р. Кобецької. – К. : Юрінком Інтер, 2010. 360 с.
9. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.

Тема 13. Правовий режим використання і охорони надр

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Гірничий закон України від 6.10.1999 р. ВВР. 1999. № 50. Ст. 433.
3. Кодекс України про надра ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
4. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 р. ВВР. 2000. № 36. Ст. 299.
5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
6. Про стан дотримання вимог природоохоронного законодавства при здійсненні діяльності, пов'язаної з надрокористуванням в Україні: постанова Верховної Ради України від 20.11.2003 р. № 1310-IV ВВР 2004. № 11. Ст. 148.
7. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 р. ВВР. 1999. № 44. Ст. 391.
8. Класифікація запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 05.05.1997 р. № 432 ОВУ. 1997. Число 19. С. 104.
9. Положення про порядок охорони суверенних прав України у її виключній (морській) економічній зоні, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.1996 р. № 642. ЗП України. 1996. № 13. Ст. 366.

10. Положення про порядок проведення державної експертизи і оцінки запасів корисних копалин: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 22.12.1994 р. № 865. ЗП України. 1995. № 3. Ст. 55.
11. Положення про порядок списання запасів корисних копалин з обліку гірничодобувного підприємства, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 р. № 58. ЗП України. 1995. № 4. Ст. 93.

Література:

1. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
2. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
3. Кірін Р. Надра як диференційований об'єкт права видобування корисних копалин Підприємництво, господарство і право. 2002. № 3. С. 87-90.
4. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
5. Матвійчук Валерій. Час і місце вчинення злочинів, що стосуються навколишнього природного середовища, за КК 1960 та 2001 років. Юридична Україна. 2006. № 9. С. 78-81.
6. Орленко М. І. Актуальні проблеми функціонально-правового забезпечення дозвільної системи у сфері використання та охорони надр в Україні. Часопис Київського університету права. 2017 №4. С.202-207.
7. Науково-практичний коментар Кодексу України про надра /[Балюк Г. І., Гетьман А. П., Малишева Н. Р. та ін.] ; за ред. Г. І. Балюк К. :Юрінком Інтер, 2012. 328 с.
8. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
9. Плотникова О. Комплексність використання надр як основний принцип надрового законодавства. Право України. 2000. № 4. С. 84-87.
10. Разметаєв С., Білоус Р. Механізм правового регулювання порядку здійснення загального користування надрами. Підприємство, господарство та права. 2017.№ 6. С. 88-90.
11. Рябченко Я. Загальні засади використання надр для геологічного вивчення. Право України. 2006. № 7. С. 68-71.
12. Філатова В. Геологічна інформація: проблеми використання і захисту. Підприємництво, господарство і право. 2003. № 7. С. 70-72.
13. Філатова В. Деякі питання правового регулювання використання надр для геологічного вивчення. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 7.
14. Філатова В. Правові питання геологічного вивчення надр. Підприємництво, господарство і право. 2003. № 7. С. 73-75.
15. Шем'яков О. Правова охорона надр: поняття і проблеми. Право України. 2002. № 2. С. 111-114.
16. Шем'яков О., Хохлова І. Право власності на надра і техногенні мінеральні утворення. Право України. 2004. № 11. С. 75-78.

Тема 14. Правовий режим використання і охорони тваринного світу

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-ХІІ в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-ІV. ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
3. Про виключну (морську) економічну зону: Закон України від 16.05.1995 р. ВВР. 1995. № 21. Ст. 152.
4. Про мисливське господарство і полювання: Закон України від 22.02.2000 р. ВВР. 2000. № 18. Ст. 132.
5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
6. Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі: Закон України від 29.10.1996 р. ВВР. 1996. № 50. Ст. 278.
7. Про приєднання України до Угоди про збереження кажанів в Європі: Закон України від 14.05.1999 р. ВВР. 1999. № 28. Ст. 233.
8. Про приєднання України до Угоди про збереження китоподібних Чорного моря, Середземного моря та прилеглої акваторії Атлантичного океану: Закон України від 09.07.2003 р. ВВР. 2004. № 5. Ст. 31.
9. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. ВВР. 1992. № 34. Ст. 502.
10. Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат: Закон України від 07.04.2004 р. ВВР. 2004. № 32. Ст. 383.
11. Про ратифікацію Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів: Закон України від 04.07.2002 р. ВВР. 2002. № 36. Ст. 268.
12. Про тваринний світ Закон України від 13.12.2001 р. ВВР. 2002. № 14. Ст. 97.
13. Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002 р. ВВР. 2002. № 30. Ст. 201.
14. Положення про порядок ведення державного кадастру тваринного світу: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15.11.1994 р. № 772. ЗП України. 1995. № 1. Ст. 27.
15. Положення про порядок охорони суверенних прав України у її виключній (морській) економічній зоні, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.1996 р. № 642. ЗП України. 1996. № 13. Ст. 366.
16. Порядок і умови використання рибних та інших водних живих ресурсів виключної (морської) економічної зони України іноземними юридичними і фізичними особами, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.1999 р. № 1490 ОВУ. 1999. № 33. Ст. 1730.
17. Концепція Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки, схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.09.2004 р. № 675-р. ОВУ. 2004. № 38. Ст. 2524.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
2. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
3. Екологія і закон: Екологічне законодавство України: У 2-х кн., Кн. 2 / Відп. ред. В.І. Андрейцев. К.: Юрінком Інтер, 1997. 576 с.
4. Єрмоленко В. Правове регулювання селекційної діяльності в рослинництві Підприємництво, господарство і право. 2005. № 4. С. 53-56.
5. Лугина О. Право власності на рослинність на земельних ділянках, межі яких не визначені в натурі (на місцевості) Право України. 2008. № 6. С. 91-94.

6. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2001.
7. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.

Тема 15. Правовий режим використання і охорони рослинного світу

Нормативні джерела:

10. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
11. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-ХІІ в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-ІV. ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
12. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
13. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. ВВР. 1992. № 34. Ст. 502.
14. Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат: Закон України від 07.04.2004 р. ВВР. 2004. № 32. Ст. 383.
15. Порядок використання коштів державного бюджету, які виділяються на створення захисних лісових насаджень та пожегозахисних лісових смуг, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2005 р. № 578. ОВУ. 2005. № 28. Ст. 1649; Урядовий кур'єр. 2005. № 137. 27 липня.
16. Правила відтворення лісів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2007 р. № 303. ОВУ. 2007. № 16. Ст. 589.
17. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2008 р., № 665. ОВУ. 2008. № 56. Ст. 1868.
18. Санітарні правила в лісах України: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р. № 555 ЗП України. 1995. № 10. Ст. 253.

Література:

15. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
16. Бондар В.С., Гелішевський Д.А. Комплексне використання і охорона лісів. К., 1991.
17. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
18. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
19. Завгородня В. Поняття та особливості шкоди, заподіяної порушенням лісового законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 12. С. 96-100.
20. Завірюха М. Правове регулювання загального використання лісових ресурсів в Україні та в зарубіжних країнах. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 6. С. 96-99.
21. Логвиненко О. Лісове законодавство в Україні у 18 Ст. Право України. 2002. № 12. С. 140-143.
22. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник. За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
23. Мельник П. Кримінально-правова відповідальність за незаконну порубку лісу: окремі питання. Право України. 2001. № 6. С. 84-87.

24. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України [Текст] / Акад. прав. наук України [та ін.] ; Балюк Г. І. [та ін.] ; за ред. Г. І. Балюк, д-ра юрид. наук, проф. К. : Юрінком Інтер, 2010. 367 с.
25. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», від 25.06.91, № 1264–ХІІ зі змінами і доповненнями [Текст] / за заг. ред. О. М. Шуміла. Х. : Фактор, 2006. 592 с.
26. Печуляк Ю. Державне управління лісовим господарством України: проблеми і перспективи розвитку. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 10.
27. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
28. Смолярчук Р. Особливості набуття права приватної власності на ліси за українським законодавством. Підприємство, господарство і право. 2018. № 11. С. 60-65.
29. Шершун С. Поняття лісу та інших основних категорій законодавства. Право України. 2004. № 7. С. 65-70.
30. Шершун С. Право власності на ліс. Право України. 2004. № 12. С. 75-79.

Тема 16. Правова охорона атмосферного повітря

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про охорону атмосферного повітря: Закон України у редакції Закону України від 26.01.2001 р. Відомості Верховної Ради України ВВР. 2001. № 48. Ст. 252.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
4. Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату: Закон України від 29.10.1996 р. ВВР. 1996. № 50. Ст. 277.
5. Порядок обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища, затверджений постановою Верховної Ради України від 29.10.1992 р. № 2751-ХІІ. ВВР. 1992. № 46. Ст. 463.
6. Концепція зменшення обсягів викидів важких металів в атмосферне повітря, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2000 р. № 1291. ОВУ. 2000. № 34. Ст. 1444.
7. Концепція реалізації державної політики щодо скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, які призводять до підкислення, евтрофікації та утворення приземного озону, затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.10.2003 р. № 610-р. ОВУ. 2003. № 42. Ст. 2230.
8. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р. № 554. ЗП України. 1995 № 10. Ст. 252.
9. Положення про державну систему моніторингу довкілля, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 30.03. 1998 р. № 391. ОВУ. 1998. № 13.
10. Положення про гігієнічну регламентацію та державну реєстрацію небезпечних факторів: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13.06.1995 р. № 420. ЗП України. 1995. № 8. Ст. 219.
11. Порядок ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2001 р. № 1655. ОВУ. 2001. № 51. Ст. 2274.
12. Порядок видачі дозволів на експлуатацію устаткування з визначеними рівнями впливу фізичних та біологічних факторів на стан атмосферного повітря, проведення оплати цих робіт та обліку підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців, які отримали такі дозволи, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.03.2002 р. № 432. ОВУ. 2002. № 14. Ст. 742.
13. Порядок організації та проведення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 09.03.1999 р. № 343. ОВУ. 1999. № 10. Ст. 393.
14. Порядок проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян — суб'єктів підприємницької діяльності, які отримали такі дозволи, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 р. № 302. ОВУ. 2002. № 12. Ст. 574.
15. Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 11.09.1996 р. № 1100. ЗП України. 1996. № 17. Ст. 490.
16. Порядок розроблення та затвердження нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів пересувних джерел забруднення

атмосферного повітря, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 р. № 303. ОВУ. 2002. № 12. Ст. 575.

17. Порядок розроблення та затвердження нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин із стаціонарних джерел, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 р. № 1780. ОВУ. 2002. № 1. Ст. 9.
18. Інструкція про загальні вимоги до оформлення документів на провадження діяльності, пов'язаної із штучними змінами стану атмосфери та атмосферних явищ у господарських цілях, затв. наказом Міністерства екології та природних ресурсів від 24.12.2002 р. № 517. ОВУ. 2003. № 7. Ст. 287.
19. Інструкція про загальні вимоги до оформлення документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів, для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців, затв. наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 09.03.2006 р. № 108. ОВУ. 2006. № 13. Ст. 916; № 14. уточнення.
20. Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля, затв. наказом Міністерством екології та природних ресурсів від 27.02.2002 р. № 88. ОВУ. 2002. № 12. Ст. 631; 2002. № 13.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
2. Дмитренко І.А. Екологічне право України: Підручник. — 2-е вид., перероб. та доп. К.: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
3. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
4. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
5. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
6. Науково-практичний коментар Закону України "Про охорону атмосферного повітря" [Текст] / [Г. І. Балюк та ін.]; за ред. Г. І. Балюк, чл.-кор. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. ; Нац. акад. прав. наук України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Юрид. ф-т, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. - К. : Юрінком Інтер, 2011. - 328 с.
7. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
8. Правова охорона атмосферного повітря: практичні аспекти / за заг. ред. Т. М. Жиравецького, О. В. Кравченко. Львів : ЕПЛ, 2011. 120 с.
9. Ситніченко О. М. Актуальні питання правової охорони атмосферного повітря від забруднюючих речовин у відпрацьованих газів транспортних засобів. Юридичний вісник. 2019. № 4 (49). С. 32 – 38.

Тема 17. Правовий режим використання і охорони об'єктів і територій природно-заповідного фонду

Нормативно-правові акти:

1. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-ХІІ в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-ІV. ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.

2. Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр., затверджена Законом України від 21.09.2000 р. ВВР. 2000. № 47. Ст. 405.
3. Про екологічну мережу: Закон України від 24.06.2004 р. ВВР. 2004. № 45. Ст. 502.
4. Про збереження і розвиток природно-заповідного фонду: Указ Президента від 8.09.1993 р. Урядовий кур'єр. 1993. 16 вересня.
5. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. ВВР. 2000. № 39. Ст. 333.
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
7. Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат: Закон України від 07.04.2004 р. ВВР. 2004. № 32. Ст. 383.
8. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. ВВР. 1999. № 22-23. Ст. 198.
9. Про тваринний світ Закон України від 13.12.2001 р. ВВР. 2002. № 14. Ст. 97.
10. Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини: Закон України від 01.02.2005 р. ВВР. 2005. № 11. Ст. 201.
11. Про біосферні заповідники в Україні: Указ Президента від 26.11.1993 р. Урядовий кур'єр. 1993. № 173. 2 грудня.
12. Про заходи щодо подальшого розвитку природно-заповідної справи в Україні: Указ Президента від 23.05.2005 р. Урядовий кур'єр. 2005. № 100.
13. Про невідкладні заходи щодо розвитку Національного заповідника "Хортиця": Указ Президента України від 29.04.2005 р. Урядовий кур'єр. 2005. № 85.
14. Про резервування цінних природних територій для наступного заповідання: Указ Президента від 24.04.1998 р. ОВУ. 1998. № 17. Ст. 620.
15. Порядок визнання населеного місця історичним, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 03.07.2006 р. № 909. ОВУ. 2006. № 27. Ст. 1950; Урядовий кур'єр. 2006. №126. 11 липня.
16. Порядок розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1094. Офіційний вісник України. 2004. № 34. Ст. 2261.
17. Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд: постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 521. ОВУ. 2013. № 63. Ст. 2286.
18. Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення: постанова Кабінету Міністрів України 23.11.1995 р. № 935. ЗП України. 1996. № 3. Ст. 104.
19. Про службу державної охорони природно-заповідного фонду України: постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2000 р. № 1127. ОВУ. 2000. № 29. Ст. 1221.

Література:

1. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
2. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
3. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.

Тема 18. Правовий режим використання і охорони рекреаційних, курортних, лікувально-оздоровчих та зон

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Водний кодекс України. ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
3. Земельний кодекс України. ВВР. 2002. № 3-4. Ст. 27.
4. Кодекс України про надра. ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
5. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-ХІІ в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-ІV. ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
6. Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів, затв. Законом України від 22.03.2001 р. ВВР. 2001. № 28. Ст. 135.
7. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. ВВР. 2000. № 50. Ст. 435.
8. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
9. Порядок обліку місць масового відпочинку населення на водних об'єктах, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2002 р. № 264. ОВУ. 2002. № 11. Ст. 508.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
2. Бобкова А. Про поняття природних рекреаційних ресурсів Право України. 2000. № 5. С. 51-54.
3. Дмитренко І.А. Екологічне право України: Підручник. 2-е вид., перероб. та доп. К.: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
4. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
5. Екологічне право України (загальна частина): Навчальний посібник / В.К. Попов, М.В. Шульга, С.В. Разметаєв. Харків: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 1995. 176 с.
6. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. — К.: Істина, 2001. 544 с.
7. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. — К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
8. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.
9. Ткаченко О. Право користування природними ресурсами рекреаційних зон. Право України. 1999. № 5. С. 62.
10. Ткаченко О. Правова охорона та розвиток рекреаційних природних територій України та країн Балтії (порівняльний аналіз). Актуальні проблеми правознавства. Випуск 4 (12). 2017. С.230 – 235.

Тема 19. Правовий режим континентального шельфу

Нормативні джерела:

1. Водний кодекс України. ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
2. Кодекс України про надра. ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.

3. Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів, затв. Законом України від 22.03.2001 р. ВВР. 2001. № 28. Ст. 135.
4. Про виключну (морську) економічну зону: Закон України від 16.05.1995 р. ВВР. 1995. № 21. Ст. 152.
5. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 540.
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
7. Положення про порядок охорони суверенних прав України у її виключній (морській) економічній зоні, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.1996 р. № 642. ЗП України. 1996. № 13. Ст. 366.
8. Порядок і умови використання рибних та інших водних живих ресурсів виключної (морської) економічної зони України іноземними юридичними і фізичними особами, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.1999 р. № 1490. ОВУ. 1999. № 33. Ст. 1730.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
2. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. 848с.
3. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
4. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
5. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.

Тема 20. Правовий режим виключної (морської) економічної зони

Нормативні джерела:

1. Водний кодекс України. ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
2. Кодекс України про надра. ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
3. Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів, затв. Законом України від 22.03.2001 р. ВВР. 2001. № 28. Ст. 135.
4. Про виключну (морську) економічну зону: Закон України від 16.05.1995 р. ВВР. 1995. № 21. Ст. 152.
5. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 540.
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
7. Положення про порядок охорони суверенних прав України у її виключній (морській) економічній зоні, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.1996 р. № 642. ЗП України. 1996. № 13. Ст. 366.
8. Порядок і умови використання рибних та інших водних живих ресурсів виключної (морської) економічної зони України іноземними юридичними і фізичними особами, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.1999 р. № 1490. ОВУ. 1999. № 33. Ст. 1730.

Література:

1. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред.. Ю.С.Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. 848с.
2. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
3. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
4. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред.. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.

Тема 21. Міжнародне екологічне право

Нормативні джерела:

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
3. Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі: Закон України від 29.10.1996 р. ВВР. 1996. № 50. Ст. 278.
4. Про приєднання України до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер: Закон України від 01.07.1999 р. ВВР. 1999. № 34. Ст. 282.
5. Про приєднання України до Угоди про збереження кажанів в Європі: Закон України від 14.05.1999 р. ВВР. 1999. № 28. Ст. 233.
6. Про приєднання України до Угоди про збереження китоподібних Чорного моря, Середземного моря та прилеглої акваторії Атлантичного океану: Закон України від 09.07.2003 р. ВВР. 2004. № 5. Ст. 31.
7. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. ВВР. 1992. № 34. Ст. 502.
8. Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: Закон України від 04.02.2004 р. ВВР. 2004. № 19. Ст. 261.
9. Про ратифікацію Конвенції про охорону архітектурної спадщини Європи: Закон України від 20.09.2006 р. ВВР. 2006. № 45. Ст. 439.
10. Про ратифікацію Конвенції про охорону підводної культурної спадщини: Закон України від 20.09.2006 р. ВВР. 2006. № 45. Ст. 438.
11. Про ратифікацію Конвенції щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай (Конвенція про охорону ріки Дунай): Закон України від 17.01.2002 р. ВВР. 2002. № 21-22. Ст. 143.
12. Про ратифікацію Протоколу про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року: Закон України від 09.07.2003 р. ВВР. 2004. № 5. Ст. 30.
13. Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату: Закон України від 29.10.1996 р. ВВР. 1996. № 50. Ст. 277.
14. Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат: Закон України від 07.04.2004 р. ВВР. 2004. № 32. Ст. 383.
15. Про ратифікацію Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів: Закон України від 04.07.2002 р. ВВР. 2002. № 36. Ст. 268.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: навчальний посібник (Особлива частина) / Під ред. В.І. Андрейцева. К., 2001.
2. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. Ред. Ю. С. Шемчушенка.-К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.- 848с.
3. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ За ред. В.І.Андрейцева. К.: Істина, 2001. 544 с.
4. Малишко М.І. Екологічне право України: Навчальний посібник / За ред. Янчука В.З. К.: Юридична книга, 2001. 392 с.
5. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. І. Федорович, М. Я. Ващишин [та ін.] ; за ред. П. Д. Пилипенка. К. : ІнЮре, 2010. 401 с.

4. Інформаційні ресурси

1. www.rada.gov.ua/ — Верховна Рада України.
2. www.president.gov.ua/ — Президент України.
3. www.kmu.gov.ua/ — Кабінет Міністрів України.
4. <https://menr.gov.ua/> — Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.
5. www.nbuv.gov.ua/ — Національна наукова бібліотека України ім. В.І. Вернадського.
6. <http://www.lawlibrary.ru/> — Наукова юридична бібліотека.
7. <http://univer.km.ua/> — сайт Хмельницького університету управління та права.
8. <https://www.rac.org.ua/pro-nas/komanda/shtatni-eksperty/andriy-andrusevych/> — Ресурсно — аналітичний центр «Суспільство і довкілля»
9. <https://land.gov.ua/> — Державна служба України з питань картографії та кадастру
10. <http://epl.org.ua/> — Екологія прав людини dei.gov.ua/
11. <http://dei.gov.ua/> Державна екологічна інспекція України

